

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 2

БЕОГРАД 1933 ГОДИНЕ

КЊИГА 3

XXXII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 23 ФЕБРУАРА 1933 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

ДР. КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИК

Др. АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутна г. г. Министри: Претседник министарског савета Др. Милан Српкић, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел, Министар без портфеља Др. Драгутин Ђојић, Министар саобраћаја Лазар Радивојевић, и Министар унутрашњих послова Живојин Лазар

Почетак у 10 часова.

САДРЖАЈ

Пре дневног реда: 1 — Читање записника.

Говорници: Др. Богумил Вошњак и секретар Милан Мравље.

2 — Одбор за проучавање законског предлога о обрадовању нових средова подноси извештај.

3 — Извештај Министра грађевина о одговору на интeрпелацију Витомира Видаковића и другова, народних посланика.

Дневни ред: 1 — Гласање о предлогу закона о општинама.

Говорници: Милош Драговић и извештач Др. Милослав Стојадиновић.

2 — Избор одбора за проучавање законског предлога о ваздухопловној конвенцији са допушним протоколом између Краљевине Југославије и Републике Аустрије;

3 — Избор одбора за проучавање законског предлога о сузбијању полних болести;

4 — Претрес извештаја одбора за проучавање предлога закона о изменама и допунама Закона о зборовима, удружењима и договорима.

Говорници: Извештач већине Милан Добровић, извештач мањине Миливоје Перић, Министар унутрашњих послова Живојин Лазар, Др. Иван Лончаревић.

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: От арам XXXII редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник прошлог састанка.

Секретар Милан Мравље прочита записник XXXI редовног састанка.

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има ли ко какву примедбу на прочитани записник? (Др. Богумил Вошњак. — Молим за реч.)

Има реч народни посланик г. др. Богумил Вошњак, да стави примедбу на записник.

Др. Богумил Вошњак: Господо народни посланици, мој обичај није да иког вређам, ради тога ме је врло болело, да је испад из новинарских вести, као и из записника Народне скупштине, да сам ја вређао Црногорце. Ја нисам вређао ни Црногорце, а још мање Црногорке. Али ако се са ове говорнице рекло, да је наша Југославија ненапредна, и да је наша Скупштина реакционарна, ја сам постао нешто первозан, али упадица има у сваком Парламенту, и упадице то су један део парламентарне дискусије. Дакле, није питање културе, или шлифа, ако посланик упада. Али, господо, ја ту најод-

лучије демантујем, да сам никада вређао Црногорце. Ја сам писао о њима, у једном чланку који је изашао у љубљанском „Јутру“ — „Хомерски мужевци и жене нашега доба“ и тамо сам ја рекао: „Све је јасно, језгровито; модерних проблема у њима узалуд тражиш. Све се креће око неколико примордијалних појмова. Ти су појмови част, поштење, поштовање задате ријечи, јунаштво. И ја сам тамо писао, да су Црногорци прави израз јаког национализма, и да су они најкарактеристичнији представници наше расе. Исто тако, ја сам у том чланку „Јутру“ говорио о Црногорцима, и тамо сам ја споменуо Милушу Миркову која је, када су јој сватови нехотице убили дете на грудима, изјавила: „Да би у народу остала као крвмутница“ и одриче се освете. Из петнаестог столећа анегдоту о Анђели Косорић која, кад јој је турски паша убио мужа, као права горска срна скочила на ноге, дохватила пашин мач и ударила пашу тако, да му одмах одлети глава. Затим је рекла својој свекрви: Мајко, осветила сам сина твога, господара мога.

Ја хоћу да споменем једну Илинку Милачић која је поносно изјавила, кад су јој Бугари претили да ће је на ражањ набости и испећи међу две ватре, ако не изда комите топличког округа у Србији године 1917: „Ја сам Црногорка и свој дом не издајем. Два пута се не умире“ (Тако је! Пљескање.)

То је један велики хероизам, да хероизам, али жали Боже, то је једна култура која изумире. И посве криво је било ако се са овога места рекло, да једни имају више културе, а други имају мање културе, „ми“ и „ви“, ја не припознајем овога „ми“ и „ви“.

Чујте, господо, ако се спомиње женско право гласа, ја сам потпуно свестан, да у северним крајевима наше земље влада један конвенционализам, који је штетан менталитету жена. И ради тога морамо код расправе овога питања бити опрезни. Али, господо, ми не смемо бежати од њега, и зато мој Југословенски народни клуб ће имати част, да по својим члановима у одбору за избор народних посланика предложи један амандман не за све жене, него за оне жене које су свршиле средњу школу и које су чиниоци економског живота (Граја). Господо, није могуће данас за све, треба да се чини разлика. Кад сам ја ово споменуо, морао рећи, да сам био у Букурешту на Балканској конференцији и тамо су ме румунске жене питале и рекле су ми: Ми, Румунке, имамо право избора у општинама, а шта је са Југословенкама? Ја сам морао рећи: Југословенке немају изборног права.

Господо, закључујем и кажем само то: Највећа запрека, да се данас југословенским женама не може дати њихово право у потпуном опсегу, јесте њихов конзерватизам, јесте конвенционализам, јесте помалкање чистог схватања југословенства у ширим женским масама. Докле се то догађа, да има у Београду једна женска велика организација, а то је Коло сестара, да има у Загребу и Љубљани Коле југословенских сестара, о једном јединству жена у погледу југословенства нема говора.

Господо, ја тиме закључујем: Чим ће се жене пре ослободити конвенционализма, чим ће постати чисте југословенке, и чим ће се ослободити верских и племенских предрасуда, — тим пре ће ући

у општинске самоуправе све заједно и тим пре ће ући и у овај Дом.

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Секретар.

Секретар Милаш Мравље: Господо, примедба г. др. Вошњака не тиче се записника, и стога ја не могу ни да је примим, а што се тиче ових ствари, о којима је говорио г. др. Вошњак, које су ушле у стенографске белешке, то ће се исправити.

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има ли још ко да учини какву примедбу на записник? (Нема). Објављујем да је записник примљен. Изволите чути одборске извештаје.

Секретар Милаш Мравље чита: Одбор за проучавање законског предлога о образовању нових срезова модричког, маглајског и бос. граховског подноси Скупштини на решење свој извештај са одложеним мишљењем одборске мањине.

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Овај ће се извештај штампати, раздати г. г. народним посланицима и ставити на дневни ред кад Народна скупштина то буде решила. Изволите чути извештај г. Министра.

Секретар Милаш Мравље чита: Г. Министар грађевина извештава да ће на интерпелацију народног посланика г. Витомира Вгдаковића и другова, о проглашењу пута Шенгољ—В адаје и Гламоч—Тврдићи, за бановински пут другог реда одговорити кад прикупи потребне податке.

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Овај се извештај прима на знање.

Прелазимо, господо, на дневни ред: на гласање о појединим параграфима предлога закона о општинама: Изволите чути г. известноца.

Извешћилац Др. Милослав Стојадиновић чита наслов предлога закона о општинама и параграф 1 по предлогу одборском (Види прилог XXVI р. с.)

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитан § 1, по извештају одборском? (Прима). Објављујем да је прочитан § 1 примљен по извештају одборском. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина гласајући седењем и устајањем и узвицима „прима се“ примила већином гласова све прочитане параграфе од § 2 до § 24 закључно.

Извешћилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 25 по извештају одборском. Господо, код овог параграфа на место последње реченице предлаже се као амандман нов став који би гласио: „Број општинских одборника одређен овим законом може се смањити општинским статутом, који одобрава бап, али смањење може бити највише за једну трећину законом одређеног броја одборника“.

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 5 по предлогу одборском, и са прочитаним амандманом? (Прима). Објављујем да је § 25 примљен по предлогу одбора са прочитаним амандманом.

Извешћилац Др. Милослав Стојадиновић: Прочита § 26 по предлогу одбора.

Пошћирејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Моји другови из Југословенског народног клуба који су чланови одбора за

проучавање овога законског предлога, поднели су један амандман г. известиоцу у коме су тражили да право бирачких способности имају и сва женска пунолетна лица. Господо, ја мислим да сам у два маха изложио довољно зашто ово тражимо, али ипак и поред овога предлога, ми смо га поднели само због тога, да би смо могли да извршимо извесну коректуру, и пристали бисмо ако Влада овај предлог прими, ма и са извесном коректуром наиме, ми бисмо одустали од свога предлога ако би се право гласа дало женама, ма и са извесним ограничењима. Ја бих вас молио, господо, да у томе случају изволите примити овај наш предлог, у колико се тиче ма и ограниченог права гласа жена извесних струка или оних жена које самостално привређују.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Реч има известилац г. др. Стојадиновић.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић: Што се тиче овога амандмана, ми смо о томе говорили опширно у одбору и већина чланова одбора одбила је предлог за који сам и ја сам био да се женама да право гласа.

Сада, ја сам принуђен и жеља ми је да останем лојалан до краја, а као известилац већине, ја морам остати као тумач њеног расположења, пошто та већина није у међувремену изменила своје гледиште у корист права гласа жене, а и Краљевска влада је такође категорично противна.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли се § 26 онако како је изишао из одбора? (Прима се). Објављујем да је § 26 примљен. Изволите чути даље.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита параграф 27 по извештају одборском.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани параграф 27 овако како је прочитан? (Прима! Не прима!) Господа која су против, нека изволе устати (већина седи). Већина седи, прочитани параграф је примљен. Изволите чути даље.

— За овим је Народна скупштина гласајући седењем и устајањем усвојила већином гласова све прочитане параграфе од 28 до 72 закључно. —

Известилац Др. Милослав Стојадиновић прочита § 73 са амандманом који се додаје као нов последњи став и који гласи: „Ако се из оправданих разлога уважи оставка претседника, може задржати звање општинског одборника.“

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани параграф са амандманом? (Прима) Објављујем да је прочитани параграф амандманом примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 74 по извештају одборском.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Скупштина прочитани параграф? (Прима): Објављујем да је прочитани параграф примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 75 по извештају одборском.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Скупштина прочитани параграф? (Прима). Објављујем да је прочитани параграф примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић прочита § 76. Код овога параграфа додаје се амандман да се у тачци 4) после речи „здравља станова“ додаду речи „старање о физичком васпитању на-

рода“, и да се у тачци 5) после речи „расплетне стокџе“ додаду речи „старање за добро здравствено стање и сузбијање заразних сточних болести.“

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Скупштина прочитани параграф са амандманом? (Прима). Објављујем да је прочитани параграф са амандманом примљен.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем усвојила већином гласова све прочитане параграфе, § 77 до закључно § 83.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 84 Код овога параграфа, а код тач. 2 додаје се амандман који гласи: На место речи „руководи“ стављају се речи „се стара за добру“.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Скупштина прочитани параграф са амандманом? (Прима). Објављујем да је прочитани параграф примљен са предложеним амандманом.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 85. Код овога параграфа има амандман који гласи: Да се после речи „тих места“ додаду речи: „рок до кога се могу у службу примати кандидати са квалификацијама по досадашњим прописима“ и после речи „установљење“ додати речи: „минималне ктете и осталих принадлежности као и“

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани параграф са амандманом? (Прима). Објављујем да је прочитани § 85 са амандманом примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 86.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани параграф? (Прима). Објављујем да је прочитани § 86 примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 87.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани параграф? (Прима). Објављујем да је прочитани § 87 примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 88. Код овога параграфа има амандман који гласи: Да се као нова и последња реченица првог става овог параграфа дода: „Бановина је такође дужна да сваке године даје свој допринос у пензионни фонд општинских службеника, све док фонд не буде активан.“

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 88 са амандманом? (Прима) објављујем да је прочитани § 88 са амандманом примљен.

За овим је Народна скупштина гласајући седењем и устајањем усвојила већином гласова прочитане параграфе 89 до 92 закључно. —

Известилац Др. Милослав Стојадиновић прочита § 93. Код овога §-а има амандман који гласи: Да се у § 93 став други брину речи „уносе се у буџет као приход за наредну годину“ а ставе речи „употребне се за исплату обавеза из ранијих година.“

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 93 са амандманом? (Прима). Објављујем да је прочитан § 93 са амандманом примљен.

Известилац Др. Милослав Стојадиновић чита § 94 по одборском извештају.

Поййрџеседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прима

ли Народна скупштина, прочитани § 94? (Прима).
Објављујем да прочитана § 94 примљен.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем усвојила већином гласова све прочитане параграфе од 95 до 116 закључно.

Извештај Др. Милослав Стојадиновић чита § 117 по одборском извештају. Код овога §-а има амандман који гласи: Да се бришу речи „местни избор односно“.

Потпретседник Др. Авдо Хасабеговић: Прима ли Скупштина прочитани § 117 са амандманом? (Прима) Објављујем да је прочитани § 117 са амандманом примљен.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем усвојила већином гласова све прочитане параграфе од § 118 до 135 закључно.

Извештај Др. Милослав Стојадиновић: прочита § 136. Овде се додаје амандман који гласи: Да се бришу речи „Корчула“, „Костајница“, „Прилеп“, а после речи „Хвар“ додати „Херцег нови“.

Потпретседник Др. Авдо Хасабеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 136 са амандманом? (Прима.) Објављујем да је прочитани параграф са амандманом примљен.

Извештај Др. Милослав Стојадиновић чита § 137 по одборском извештају.

Потпретседник Др. Авдо Хасабеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 137? (Прима). Објављујем да је прочитани § 137 примљен.

Извештај Др. Милослав Стојадиновић чита § 138 по одборском извештају. Овде се додаје последњи став, који гласи: У последњем ставу овога члана после речи „по одлуци“ додати речи: „општинског одбора са већином од две трећине гласова а по одобрењу“.

Потпретседник Др. Авдо Хасабеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 138 са амандманом? (Прима). Објављујем да је прочитани параграф примљен.

Извештај Др. Милослав Стојадиновић чита § 139 по одборском извештају.

Потпретседник Др. Авдо Хасабеговић: Прима ли Народна скупштина прочитани § 139 (Прима). Објављујем да је прочитани параграф примљен.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем, усвојила већином гласова све прочитане параграфе од 140 до 149 закључно.

Потпретседник Др. Авдо Хасабеговић: Примањем и овог последњег параграфа Народна је скупштина примила овај законски предлог и у појединостима. С тога прелазимо сада на појединачно гласање. Изволите чути првивку.

Секретар Милан Мрагље прозива посланике да гласају и они су гласали овако:

Аврамовић Бранко — за
Ађић Анте — за
Аксентијевић Александар — за
Алексић Коста — за
Алиловић Шафир — за
Анђелиновић Гргур Будислав Д-р — отсутан
Антонијевић Душан — отсутан
Антуновић Јосип — за
Арањеловић Јован — за
Ауер Људевит Д-р — за
Бабамовић Јордан — против
Бајић Салих — за
Бањац Љубомир — за

Бараћ Бранко — за
Батинић Јозо — против
Бачић Стјепан Д-р — отсутан
Бенко Јосип — отсутан
Бешировић Димитрије Р. — за
Богдановић Исо — за
Божич Милан — за
Борисављевић Страхња — за
Бркић Стјепан — за
Брушија Радослав — отсутан
Бугарски Драгутин — за
Будишин Стеван — за
Буквић Александар — за
Буновић Милан — за
Ваљавец Стјепан — отсутан
Варда Север — отсутан
Васиљевић Стеван Д-р — за
Величковић Миладин — отсутан
Вељковић Вељко — за
Видаковић Витомир — за
Видић Јеша Д-р — за
Видовић Богдан Д-р — за
Војиновић Јован В. — за
Вошњак Богумил Д-р — против
Вујић Димитрије В. — отсутан
Вукићевић Богић Д-р — отсутан
Гавранчић Отон Д-р — отсутан
Гавриловић Ото — за
Гајшек Карло — за
Главички Божић — за
Господетнић Фрањо — отсутан
Грајић Перо — за
Грба Милован Д-р — отсутан
Грбић Емилијан — за
Грђић Васиљ — за
Грубановић Милан — за
Грубер Фрањо Д-р — отсутан
Давидовић Витомир — за
Даниловић Живко — за
Деметровић Јурај — за
Дервишић Булага — за
Димитријевић Мита — за
Димитријевић Хаџи-Тодор — за
Добровић Милан С. — за
Добровољац Милан Ј. — за
Довезенски Јован С. — за
Додић Александар Така — за
Дошен Мирко Д-р — за
Драгсвић Милош П. — против
Дрљача Бранко — за
Дрмељ Алојзиј — за
Дубоковић Јурај — отсутан
Ђокић Ристо — за
Ђорђевић Владимир — отсутан
Ђурић Михаило — отсутан
Елеговић Иво Д-р — отсутан
Живановић Милан — за
Живанчевић Михаило — за
Живковић Негосим Д-р — за
Живојинсвић Душан М. — за
Захарић Чедомир — за
Зелковић Бошко — отсутан
Земљић Јакоб — за
Ивандекић-Ивковић Мирко Д-р — за
Иванишевић Петар — за
Иванчевић Душан — за
Илић Срђа Милан Д-р — отсутан

- Исаковић Миливоје Ђ. — за
Исаковић Мито — за
Јанковић Велизар Д-р — за
Јевремовић Драгољуб Д-р — за
Јевтић Животије — за
Језтић Милутин Ал. — за
Јевтић Михаило Р. — за
Јевтић Радован — за
Јелић Милутин — отсутан
Јеличић Божа Ц. — за
Јеремии Живојин — за
Јован Андрија — за
Јовановић Александар — за
Јовановић Бока — за
Јовановић Јова — отсутан
Јовичић Добросав — за
Ћадић Хусеин — отсутан
Ћајмаковић Омер — за
Каламатијевић Михаило Р. — за
Кандић Јовиша К. — отсутан
Катић Милос — за
Каћански Стеван — отсутан
Кешељевић Никола Д-р — против
Клинц Антон — за
Кнежевић Ловро — против
Кнежевић Стјепан Д-р — за
Ковач Анте Љ. — за
Ковачевић Драгутин Карло — отсутан
Кожуљ Марко Д-р — отсутан
Кочић Драгутин Д-р — за
Коман Албин — за
Костић Драгутин Д-р — отсутан
Костић Милорад Ј. Д-р — за
Краљевић Драган Д-р — за
Крамер Алберт Д-р — за
Крафт Стеван Д-р — отсутан
Крејчи Антон — за
Крстановић Ристо — отсутан
Крстић Владимир — против
Крстић Милутин — отсутан
Крстић Михаило В. — за
Крстић Симо — за
Кузмановић Лазар К. — отсутан
Кујунцић Андрија К. — за
Кујунцић Богољуб К. — за
Кумануди Коста Д-р — отсутан
Кунтарић Анте Д-р — отсутан
Куњашић Јоахим — отсутан
Куртовић Војко — за
Куртовић Шукрија — за
Лазаревић Милован М. — отсутан
Лазаревић Тодор Д-р — отсутан
Лазаревић Теодосије К. — за
Лазаревић Филип С. Д-р — за
Леушић Ђуро Д-р — отсутан
Лисавац Младен Д-р — отсутан
Лончаревић Иван Д-р — против
Лончар Иван — за
Лончар Станко — отсутан
Лукић Живан Д-р — против
Лулић Петар — отсутан
Макар Дако — за
Максимовић Божидар — отсутан
Максимовић Стјепан — за
Маланчец Владо Д-р — отсутан
Маринковић Војислав Д-р — отсутан
Марјан Ђуро — за
Марјанац Симо — за
Маркић Фрањо — отсутан
Марковић Велимир Ж. — отсутан
Марковић Миленико Д-р — за
Марковић Милорад П. — за
Марковић Никола — за
Марковић Петар К. — за
Мастровић Анте Ф. — отсутан
Матица Павао — за
Матић Бока Н. — отсутан
Мацковић Матија — за
Машић Марко — за
Метикош Милан Д-р — против
Мијић Милан Ђ. — за
Милетић Вјекослав Д-р — за
Милетић Владислав — за
Милошевић Гавро — за
Милошевић Младен П. — отсутан
Милутиновић Милинко Р. — за
Милутиновић Милорад Ђ. — за
Мисирлић Јован Т. — отсутан
Митровић Јован Р. — отсутан
Михаиловић Илија П. — за
Михаиловић Светислав Д-р — за
Мовер Ханс Др. — отсутан
Мохорић Иван — за
Мравље Милан — за
Мулалић Мустафа А. — за
Најдорфер Мирко — отсутан
Недељковић Урош П. — за
Никић Никола Д-р — против
Никић Федор Д-р — отсутан
Никодијевић Аранђел Д. — отсутан
Николић Бранко Д-р — отсутан
Нинковић Трипко — отсутан
Нуић Петар Д-р — отсутан
Њамцул Ранко Д-р — отсутан
Обрадовић Алекса Ј. — за
Остојић Ђуро Д-р — за
Павлич Алојзиј — против
Палечек Иван Д-р — за
Парабућски Ђорђе — отсутан
Паранос Шпиро Ф. — за
Пахерник Фрањо — за
Патриогић Љуба — за
Перић Матеј Д-р — за
Перић Миливоје Ђ. — за
Перић Нинко Д-р — за
Перко Драгутин В. — против
Петковић Милан — отсутан
Петовар Ловро — за
Петрак Никола — за
Петричић Живко Д-р — отсутан
Петровић Марко — за
Пешић Милутин — за
Пивко Људевит Д-р — за
Пиштелић Славко А. Д-р — за
Погачник Виктор — за
Поповић Димитрије Он. — за
Поповић Добривоје Гер. Д-р — отсутан
Поповић Душан — за
Поповић Јефтимије — отсутан
Поповић Коста Д-р — за
Поповић Милан В. — отсутан
Поповић Милан Д-р — за
Поповић Светислав Д-р — за
Прабак Недељко — отсутан

Прека Никола — отсутан
 Прекоршек Иван — за
 Принцип Јово — за
 Приша Шиме Д-р — за
 Пустослемшек Расто — за
 Пуцел Иван Ј. — за
 Радивојевић Лазар Љ. — за
 Радић Иван — отсутан
 Радовић Саво Д-р — отсутан
 Радоњић Милан — отсутан
 Радоњић Миљан — за
 Рајић Тоша Д-р — за
 Рако Јанко Д-р — отсутан
 Рапе Стане Д-р — за
 Рорбахер Јулијан Д-р — отсутан
 Савић Аранђел П. — за
 Савић Сава В. — отсутан
 Савковић Илија — за
 Санто Гавро Д-р — отсутан
 Сарачевић Раденко — за
 Секулић Милан Д-р — отсутан
 Селић Јоца М. — за
 Селмановић Алија — за
 Симић Милорад — отсутан
 Симовић Александар М. — отсутан
 Смиљанић Тома Д-р — отсутан
 Сокић Милоје М. — за
 Соколовић Никола — за
 Спасовић Вукашин — за
 Спахић Владо — за
 Спиндлер Вјекослав — за
 Спинчић Вјекослав — отсутан
 Сршкић Милан Д-р — за
 Стажнић Јосип — отсутан
 Стајковић Никола — отсутан
 Станић Андра — отсутан
 Станишић Владимир Д-р — отсутан
 Станојевић Драгомир М. — отсутан
 Станојевић Милутин — за
 Стевановић Живојин Ар. — отсутан
 Стевановић Милан — за
 Степанов Миливој — отсутан
 Степановић Милан Р. — за
 Стефановић Игњат — за
 Стијић Милан Д-р — за
 Стојадиновић Милослав Д-р — за
 Стојковић Милан Ђ. Д-р — за
 Стошић Стаменко — за
 Стрезовић Крета — отсутан
 Суботић Никола Д-р — отсутан
 Тадић Глигорије Д-р — за
 Теодоровић Војислав — за
 Тешић Максим — за
 Толић Игњат М. Д-р — отсутан
 Томић Јакоб — за
 Тонић Тодор Р. — за
 Топаловић Милан — за
 Торомановић Хасан — за
 Трбић Василије — за
 Трбојевић Урош Д-р — за
 Трифуновић Љубиша — за
 Тркуља Станко — за
 Триковић Ставра К. — против
 Ђирић Ђорђе — за
 Ђирић Стеван — за
 Ђуковић Милан — за
 Ђуновић Никола — отсутан

Урек Иван — за
 Урошевић Мирко Ил. — отсутан
 Урукало Сергије — отсутан
 Фиданчевић Тома Д-р — отсутан
 Физир Виктор — за
 Фотирић Арса — за
 Хајдињак Антон — за
 Ханџек Лавослав Д-р — за
 Хасанбеговић Авдо Д-р — претседава
 Хођера Светислав В. — против
 Хрибар Никола — отсутан
 Христић Бора — за
 Цемовић Филип — за
 Церер Антон — отсутан
 Ципушевић Методије — за
 Чорбић Бранко — отсутан
 Чохаџић Хазим — отсутан
 Шарковић Тихомир — за
 Шега Фердо — за
 Шелмић Драгић М. — за
 Шећеров Славко Др. за
 Шилеговић Владимир — за
 Шифтар Стеван — за
 Шнајдар Фрањо — за
 Шуменковић Илија — за
 Шурмин Ђуро Др. — за

(После гласања)

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Изво-
 лите чути резултат гласања. Гласало је у свему
 207 народних посланика, од којих су 192 гласали
 за а 15 против. Према томе овај закон је коначно
 примљен и биће упућен Сенату на даљи надлежан
 рад. (Пљескање).

Прелазимо на другу тачку дневног реда: Из-
 бор одбора за проучавање законског предлога о
 ваздухопловној конвенцији са допунским протоко-
 лом између Краљевине Југославије и републике
 Аустрије.

Пошто је предата само једна кандидатска ли-
 ста, то ће се одбор бирати акламацијом. Изволите
 чути кандидатску листу.

Секретар Милан Мравље чита кандидатску
 листу:

Кандидатска листа посланичког клуба ЈРСД.
 Одбор за законски предлог о ваздухопловној кон-
 венцији између Краљевине Југославије и Репу-
 блике Аустрије:

Чланови;

Др. Велизар Јанковић
 Др. Стане Рапе
 Антон Хајдињак
 Светислав Хођера
 Јован Митровић
 Витомир Давидовић
 Јакша Томић
 Гавра Милошевић
 Страхинја Борисављевић
 Милан Секулић
 Бранко Николић
 Миливоје Перић
 Мита Димитријавић
 Александар Буквић
 Хаџи Тодор Димитријевић
 Мирко Урошевић
 Александар Додић

Др. Матеја Перих
Др. Урош Трбојевић
Др. Никола Кешељевић
Др. Милан Срђа Илић

Заменици;

Исо Богдановић
Др. Бранко Бараћ
Урош Недељковић
Мустафа Мулалић
Влада Спахић
Милутин Јефтић
Тодор Р. Тошић
Методије Ципушевић
Крста Стрезовић
Михајло Кретић
Аранђел Никодијевић
Јосип Стајић
Недељко Прањак
Др. Јанко Рапе
Милорад Симић
Антон Крејчи
Албин Коман
Перо Грајић
Живко Даниловић
Раденко Сарачевић
Радован Јевтић
Љубиша Трифуновић

Предлазачи:

Јован Довезенски с. р.
Јово Принцип с. р.
Фердо Шега с. р.
Др. Богдан Видовић с. р.
Миливоје Исаковић с. р.
Тодор Р. Тошић с. р.
Мих. Каламатијевић с. р.
Д. Бешировић с. р.
Др. Драг Јевремовић с. р.
Милош Драговић с. р.

Пошћирейседник Др. Авдо Хасабеговић: Са ове листе првих 21 су чланови, а остали заменици. Прима ли Скупштина предложену листу? (Прима). Листа је примљена. Молим г. г. чланове одбора да се састану данас у 4 часа после подне и да се конституишу.

Прелазимо на трећу тачку дневног реда: Избор одбора за проучавање законског предлога о сузбијању полних болести.

Пошто је и за овај одбор предложена једна кандидатска листа то ће се одбор бирати акламацијом. Изволите чути кандидатску листу:

Секретар Милан Мравље чита кандидатску листу.

Кандидатска листа посланичког клуба ЈРСД. за законски предлог о сузбијању полних болести.

Чланови:

Др. Филип Лазаревић
Др. Драгутин Костић
Др. Ђуро Остојић
Др. Драг Јевремовић
Др. Никола Кешељевић
Карло Гајшек
Алојз Дрмељ
Др. Славко Пиштељић

Влада Шиљеговић
Др. Гавро Санто
Марко Машић
Вукашин Спасовић
Тришко Нинковић
Бранко Аврамовић
Александар Аксентијевић
Арса Фотирић
Др. Милан Стајковић
Др. Стеван Васиљевић
Витомир Видаковић
Јован Аранђеловић
Др. Шима Прша

Заменици:

Иван Радић
Стјепан Ваљевац
Ловро Кнежевић
Миливоје Степанов
Фрањо Шнајдер
Петар Нујић
Влад. Спасић
Др. Јанко Рако
Север Варда
Љубиша Трифуновић
Омер Кајмаковић
Др. Бранко Бараћ
Михајло Кретић
Мирко Урошевић
Драгутин Бугарски
Алија Селмановић
Милорад Марковић
Хазим Чохаџић
Радован Јефтић
Младен Милошовић
Аранђел Никодијевић

Предлагачи:

Јован Довезенски с. р.
Јово Принцип с. р.
Фердо Шега с. р.
Др. Богдан Видовић с. р.
Миливоје Исаковић с. р.
Тодор Р. Тошић с. р.
Мих. Каламатијевић с. р.
Д. Бешировић с. р.
Др. Драг Јевремовић с. р.
Милош Драговић с. р.

Пошћирейседник Др. Авдо Хасабеговић: Прима ли Скупштина прочитану листу? (Прима) Листа је примљена и молим изабране чланове одбора да се састану данас у 4 часа после подне и да се конституишу.

Прелазимо на 4 тачку дневног реда: Претрес извештаја одбора за проучавање предлога закона о изменама и допунама закона о изборима, удружењима и договорима.

Има реч извештач већине Одбора г. Милан Добровић.

Извештач већине Милан Добровић: Господо, народни посланици, дозволите ми да прочитам извештај одбора за проучавање законског предлога о изменама и допунама закона о удружењима, изборима и договорима. Извештај гласи:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

Одбор за проучавање законског предлога о изменама и допунама закона о удружењима, зборовима и договорима, завршио је у потпуности поверени му посао на својој последњој седници од 16 фебруара т. г. и дао завршну редакцију измењеном законском предлогу о зборовима, удружењима и договорима, који са усвојеним изменама и допунама гласи у целости:

ПРЕДЛОГ ЗАКОНА

О
ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О УДРУЖЕЊИМА, ЗБОРОВИМА И ДОГОВОРИМА ОД
18 септембра 1931 године.

§ 1

§ 13 мења се и гласи:

Кад се намерава основати политичка странка, оснивачи, у броју од најмање 100 биће дужни да, уз програм и правила странке, поднесу још и својеручну потписану пријаву Министру унутрашњих послова. Потписници пријаве (оснивачи) уз ознаку својих презимена и имена морају у пријави назначити још и своје звање, односно занимање и места из којих су.

Коначну одлуку, којом се допушта односно не допушта оснивање политичке странке, донеће Министар унутрашњих послова у сагласности са Министарским саветом у року од месец дана од дана пријема пријаве у смислу предњег става, те прстиву исте нема правног лека. Та одлука Министра унутрашњих послова има се саопштити на потпис једноме од потписника пријаве (оснивача) у року од десет дана од дана када је донета.

Одлука, којом се допушта оснивање политичке странке објавиће се у «Службеним новинама» у року од десет дана од дана када је донета.

Потписници пријаве, (оснивачи) пошто им се саопшти одлука, којом је одобрено оснивање странке, могу приступити упису чланова и стварању одбора (организација) политичке странке.

§ 2

§ 14 мења се и гласи:

Организовање политичке странке има се тако провести да странка мора имати одбор (организацију) са по најмање 30 чланова у половини укупног броја административних срезова у држави, и да у свакој бановини буде организација најмање у једној трећини административних срезова.

§ 3

§ 15 мења се и гласи:

По завршеној организацији политичке странке, оснивачи ће поднети Министру унутрашњих послова доказ да је странка организована на напред означени начин.

После тога Министар унутрашњих послова донеће у року од месец дана коначну одлуку, да ли одобрава да политичка странка постоји и ради или не. Ова одлука Министра унутрашњих послова саопштиће се једном од оснивача на потпис у року

од десет дана од дана када је донета одлука Министра унутрашњих послова, против те одлуке има место жалби на Државни савет, који има донети решење у року од месец дана.

§ 4

§ 32 мења се и гласи:

Изузетно од одредбе § 31, политичке странке којима су постојање и рад по прописима §§ 14 и 15 дозвољени, могу одржавати зборове осим оних под ведрим небом, односно договоре (конференције) у затвореном простору, и без претходне дозволе опште управне власти првог степена, но за дожање ових зборових односно договора (конференција) сазивачи су дужни да на 24 часа раније поднесу писмену пријаву тој власти, која ће им о томе издати писмену потврду. И за овај случај важи одредба § 23 став други.

§ 5

Овај закон ступа у живот и добија обавезу снагу кад се објави у «Службеним новинама».

За известиоца одборске већине одређен је г. Милан Добролић народни посланик, а за заменика Др. Стјепан Бачић.

За известиоца одборске мањине одређен је Миливоје Перих, народни посланик а за заменика Ђока Ђирић.

Секретар,
Ђока Ђирић, с. р.

Претседник одбора
Викијор Погачић с. р.

Чланови:

Др. Милан Метикош с. р.,
Филип Цемовић с. р.,
Душан М. Живојиновић с. р.,
Аранђел П. Савић с. р.,
Милорад Милутиновић с. р.,
Витсмир Видаковић с. р.,
Перо Грајић с. р.,
Никола Хрибар с. р.,
Милорад Добровић с. р.,
Александар Бужећ с. р.,
Матија Мацековић с. р.,
Васиљ Грђић с. р.,
Фрањо Мартић с. р. и
Др. Никола Кешељевић с. р.

Извештај већине Милан Добровић: Господо народни посланици, Краљевска влада и Народно претставништво у више наврата казали су да ће радити на сређивању политичких прилика. У извођењу тога свога програма донаша се овај закон, за кога сам ја уверен да ћемо га сви јединодушно по здравити.

Овај предлог, овако како сам га ја прочитао примљен је у одбору најпре једногласно, може бити са једним гласом против. У задњој седници одбора гласови су се донекле преполовили ради садржине једног јединог параграфа, тако ћете ви данас имати да судите два предлога тога одбора: један предлог већине кога заступам ја и други предлог мањине, који ће вам се касније прочитати. Ја истичем го-сподо, да су ова два предлога истоветна у свима параграфима, сем у § 2 где имаде доста битне разлике. Настојање Владе и наше треба да буде да

доносимо што либералније законе у политичком развоју наше државе. И један и други предлог, и већине и мањине, рачунски би се могло рећи, да су за 50% либералнији од садашњег закона, који је у крепости. Док се раније тражило за оснивање једне политичке странке да та странка мора имати у свима срезovima државе организације од најмање 60 чланова, по овоме закону тражи се и довољно је да у половини од укупног броја срезова буду организације не више од 60 већ само од 30 чланова. Дакле и по једном и по другом предлогу, овај је законски предлог много либералнији и у половини лакши него што је досадашњи закон. Битна разлика између предлога већине и предлога мањине састоји се у томе што се по нашем предлогу већине не захтева да та половина срезова буде по прилици подједнако расподељена у целој држави. Не тражи се да у свакој бановини буде половина срезова, већ је довољно да у неколико бановина буде и више или мање од половине, али да најмање у једној трећини срезова у свакој бановини буде бар по једна организација.

По предлогу мањине то се ограничава само на шест бановина и каже се: треба половина срезова целе државе и та половина срезова довољно је да је сконцентрисана у шест бановина.

Али, господо, ако тачно проучимо смисао једног и другог предлога, онда ће се одмах видети у чему је главна разлика. По предлогу мањине неће бити срезови подједнако раздељени, већ могу у четири бановине бити сконцентрисани сви срезови, а да се даде само задовољавајућа форма у даље две бановине, бити ће само по један срез. И тако ћете имати организацију политичке странке, која ће бити ограниче а само на, рецимо, три до четири бановине, с тим да у петој и шестој бановини има само једна једина среска организација.

Из овога излагања надам се да увиђате одмах велику разлику, и да увиђате да овај предлог мањине нагиње некој територијалној подели, док предлог већине неће никакву територијалну поделу. Предлог већине чврсто стоји на оне што смо у своме програму истицали и што још увек истичемо.

Да видимо, господо, како се и један и други предлог односе према оснивању осталих странака. Ми сви желимо и хоћемо да се политички живот што боље развија и да дамо томе политичком животу што више слободе. А и ту треба, ја мислим, бити неке разлике. Најправилније би било да поред ове наше странке буде још једна странка исто тако велика и јака, али која ће свакако стајати на једном југословенском програму и на недељивости државе. Ми морамо да сузбијемо тежње партикуларистичке, тежње федералистичке и тежње за оснивањем малих странака, а да олакшавамо оснивање великих странака. Због тога је на крају крајева и дошло до шестојануарског режима. Оне мале верске, племенске и територијалне странке довеле су баш до шестога јануара, и ово би онда био један устук, да се то више не догађа.

Ако размогримо, коме се племену по једном или другом предлогу прави више потешкоћа код оснивања тих странака, онда ствар стоји овако. Ми стојимо на становишту да сва три племена нашега народа треба да буду једнако повлашћена и са једнаким правима у оснивању политичких странака као и у погледу политичких слобода. Међутим, по

нашем предлогу то је свима племенима једнако тешко и једнако лако.

По предлогу мањине, српском делу нашега народа је омогућен врло лако политички рад, хрватском делу нашега народа већ је то мале теже, а Словенцима је то сасма онемогућено. Срби могу у шест бановина лако да нађу своје организације. Исто тако ће у шест бановина лако их наћи и Хрвати, али Словенци никако.

Дакле, видите, стално говоримо о једнакости племенској, а овде код доношења закона нећемо да се држимо те једнакости.

У верском погледу најжалост још увек осећамо да у нашем народу има верске неспошљивости. Имали смо сада недавно и јасних доказа о томе.

По предлогу мањине моћи ће и клерикалци да оснују своје нове партије, али то могу да оснују само клерикални православци и католици. Муслимани неће моћи основати своју верску странку. Кад се то дозвољава православним и клерикалцима, зашто онда да буду запостављени Муслимани у том свом праву? Господо сад да видимо са политичке стране који је предлог у правцу оне политике коју треба да водимо. Треба ли ми да подупиремо правац коме теже они политичари који стоје на народном и државном јединству и и правец оних политичара који теже федеративном уређењу наше државе. Пре кратког времена овде су побилане федералистичке мисли и тежње наших другова који су прочитали своју изјаву. Ми не смеемо остати само на речима, па зато не смеемо дозволити да законом потпомажемо те федералистичке тендеције. У нашем Народном претставништву, ако замислите нас већину као центар, онда имамо с једне стране мању групу, која је можда напреднија у југословенском правцу, а имамо другу групу која је пре неки дан конституисана, која е назаднија и више нагиње федералистичко партикуларистичкој идеји. И сада ми доношењем овога закона, кад би га донели према предлогу мањине, подупирали би оне које смо неки дан и те како побилали. Ми би тако олакшали да ти федералистички настројени људи могу своје странке лако да оснивају, а отежавали би то оној групи људи који су чврсти у интегралном југословенству. Ми у одбору били смо зато да се то наше духовно југословенско јединство не отежава. Ми хоћемо, не само речју и изјавама, него и законом да подупиремо правац политике оних људи који су југословенску мисао усадили у своја срца и које треба конзеквентно да се држимо.

Приговара се, да је предлог мањине либералнији. Ја сам малочас казао да су оба предлога либерална и да су оба за 50% либералнији од ранијих одредаба. Можда у техничком провођењу организација да по нашем предлогу имаде неких потешкоћа, али потешкоћа не за странке, које би се требале да развију у правцу југословенства, него у правцу оних који би хтели раздвајање и цепање државе и јединства. Када би ја некога од вас упитао: хоћете ли да будемо либерални према оснивању једне комунистичке партије, ви би, господо, казали да нећете. Када би ја вас упитао: хоћемо ли да будемо либерални према федералистима који изван наше државе провађају идеју федерализма, ви би одговорили, нећемо. Али зато, господо, треба да будемо либерални према оним држављанима који су југословенство усадили у срца своја, и који усвајају

овај наш национални програм. Дакле, ако стварамо закон, стварајмо га тако да подупиремо тежњу југословенства, и народног и државног јединства.

Господо, ја сам раније споменуо да у нашем народу, на жалост, има верске несношљивости и немојте заборавити то, да се Римска држава расцепила на источну и западну, те и ми, ако поделимо државу на по шест бановина, створићемо источни и западни центар, који може довести до цепања државе.

Окупиле се четири бановине око западног центра и толико око источног центра и ми ћемо имати два света, два габора. Католичка црква прогласила је ову годину као свету, а Св. Синод православне цркве сматрао је да не треба да изостане у верском натечању и он је ову годину прогласио као годину покајања. Видите, господо, ако би ми прихватили предлог мањине, по коме предлогу се протежира неко територијално раздељење у нашој држави, прављење двају центара, једног источног и другог западног, радимо оно што је урадила Римска држава, кад се расцепила на исток и запад. Ја мислим да то није наша тежња и да треба да останемо чврсто на ономе што је прописао и Устав и постојећи закон и да не смемо давати повода да се ни из далека помишља на територијално распарчавање у нашој држави.

Приговараће се можда предлогу већине, да није у складу са изборним законом, јер у изборном закону је казано довољно, да се гласачке листе поднесу само у шест бановина. Тај број шест стално игра неку улогу и за то што је у изборном закону опредељено како мора носити листе да поднесе бар у шест бановина кандидатске листе, да морамо и овај закон да доведемо у сагласност с тим изборним законом. Ја мислим да то није исправно, чим се је у изборном закону одбацило, да се кандидација не веже за странку него за носноца листе, онда он већ нема везу са законом о стварању политичких странака. А кад би и имао, ја не знам да је у овој Скупштини било много господе који су и те како захтевали да се закон о изборима не веже за носноца, него за странке. Па ако су из опортунитета, тамо попустили, јер се зна да могу наступити времена да ми сутра морамо излазити пред народ са изборима, а пошто још нема друге странке, па само за то не можемо везати кандидацију за странку већ за носноца листе, и кад већ писмо везали изборни закон за партију, треба бар овде код овога закона о политичким странкама, да останемо на томе принципу да се не могу оснивати странке покрајинске, већ странке које ће имати ослонац и корена у народу целе државе.

При крају, господо, ја бих вас потсетио још и на ово. На почетку рада Претставништва народног лајске године у Адреси Њ. В. Краљу, ми смо истакли ово: „Ми смо урезали у наша срца политичку веру Вашег Величанства: чување државног јединства и народне целине, то је највиши циљ моје владавине, а то мора бити и највећи закон за мене и свакога. Народно јединство и државна целина не могу бити предмет никаквог погађања, они морају увек бити изнад нашег дневног живота и изнад свих посебних интереса.“

Господо, ја верујем кад смо ми већ организовали ову нашу велику странку, да би нам пар-

тијски повољније било да се поред наше велике организују још неке мале странке.

Наш лични и странични интерес био би можда да ми прихватимо предлог мањине, који олакшава оснивање малих странака, али државни интерес, а ми морамо водити рачуна о државном интересу оснивање великих политичких странака распострањених у целој држави, а политички рад да има ослонац у целој нашој земљи, у свима племенима и верама.

Ми смо, у нашој адреси казали овако: „Грчевита везаност за политичке формације и погледе, парађене са племенским; верским и покрајинским идеологијама изазвала је тежак судар.“ Јасно смо казали да су странке које су биле племенски задојене и верски и покрајински опредељене, да су оне довеле до тога судара, па је природно да сад нећемо доносити законе да омогућавамо оснивање малих странака, које доводе до таквога једнога судара, због кога је и дошао 6 јануар.

У тој адреси, ми смо управо изнели и наш програм и циљ и путеве наше политике; па ја верујем да се од јануара месеца прошле године па до сада не може и не сме променити наша идеологија.

Тада смо у адреси казали и ово: „Народно претставништво свесно је одговорности коју је прихватило на себе својим радом на обнови нашег политичког живота.“ Овим законима ми сада чинимо први корак на обнови нашег политичког живота, управо први корак је био изгласавање закона о изборима народних посланика; а други нам је корак да донесемо један много либералнији закон о зборовима и удружењима, односно о оснивању политичких странака.

Ми смо се, у нашој адреси даље заветовали и казали: „Народно претставништво верује, да ће моћи своју историјску мисију: изграђивање наше националне државе, Југославије и остварење југословенске организоване народне целине извршити и т. д.“ Ја, господо, нарочито подвлачим ове речи југословенске организоване народне целине. Ово значи, господо, да је наша дужност да створимо не партикуларистичке и федералистичке политичке организације, већ странке које ће бити остварење југословенске организоване народне целине, па било у правцу који ми заступамо, било у каквом професионалном или другом правцу. Ја пристајем на оснивање опште странке, па било она сељачка или радничка, а социјалистичка странка, само нека та странка ухвати корена у целокупној држави, а не само у појединим покрајинама, у верским заједницама или племенским организацијама.

У нашој адреси речено је још да ће Народно претставништво донети дела од трајног значаја. „Значи, господо, да ми треба да донесемо законе од трајног значаја и ово што ми данас овде спроводимо не сме бити од данас до сутра, по партијским интересима, то мора бити један темељ и ослонац за цео будући наш политички рад и живот.“

Остаје још да вас упорим да у Уставу постоји одредба у чл. 13 која гласи овако: „Грађани имају права удруживања, у зборовима и договоре у границама закона. Не може бити удруживање на верско-племенској ни на регионалној основи у партијско-политичке сврхе.“ Тако гласи Устав и по томе Уставу изражен је и закон о зборовима који

ми данас мењамо. У томе закону у § 12 речено је: „Организовање политичких странака које не могу имати племенски и верски карактер, нити задатак који би био противан народном јединству и целине државе, и т. д.“ могу да постоје. Дакле, видите, не може бити политичких странака, које су било племенског, било верског, било покрајинског карактера. Ја признајем, да по овом закону може Министар унутрашњих послова да просуђује је ли та нова странка, која хоће да се оснује, има карактер неке племенске или верске странке? То може, просуђивати, јер ником не пише на челу је ли он Србин, Хрват, или Словенац, то је како ко осећа, ту може Министар унутрашњих послова по својој увиђајности да процени, да ли је то племенска организација. Што се тиче вере, ту сваки од нас има крштеницу, али ми, господо, знамо да може сваки веру да промени и ту дозвољавам Министру унутрашњих послова да по својој увиђајности просуди: је ли нова политичка странка која хоће да се оснује, можда превише верска странка. Али, господо: не признајем право Министру унутрашњих послова, да просуђује је ли је једна странка покрајинска, је ли је једна странка регионална, јер зато не треба никакво просуђивање, то је тачно у закону утврђено, границе наше државе се знају, границе бановинске такође се знају, и ту нема Министар унутрашњих послова, нема шта да просуђује, већ има тачно да се држи закона, а закон каже: да је наша држава недељива, да смо ми једна целина, и не сме бити подељености. Када је тако, ми, господо, не сме доносити закон против овој јасно израженој одредби, да се цела држава сматра као целина и да законом дамо подстрек за цепање на територији састављање од неколико бановина.

Политичке странке треба да се развијају у целој држави, да ухвате корен у целом народу, то проводи овај предлог већине, па ја молим Народну скупштину да га овако прихвати. (Пљескање).

Конечно, изјављујем да се овај предлог не може сматрати, као да је то неко поверење било г. Претседнику владе, било г. Министру унутрашњих послова, било целој Краљевској влади. Ми ово што подносимо, подносимо из најдубљег уверења, да је овако боље. Ја верујем, да Краљевска влада неће правити из тога неко питање, ако Скупштина прими било предлог мањине било предлог већине. С тиме се неће показати неко неповерење или поверење према Краљевској влади. Ми из одборске већине молимо Краљевску владу, да прихвати ово становиште, и ако је можда предлог мањине ближи становишту Краљевске владе нека пропусти у томе питању, одлуку, решењу Скупштине. Оба она предлога могу да се бране. Али, господо, ја мислим, да би најправилније било тако, нека Скупштина одгласа с тим, да и ако се прими предлог већине, неће то бити никакво неповерење према Краљевској влади. (Пљескање.)

Претседник Др. Госта Кумануди: Има реч извештач мањине Миливоје Перић:

Извештач мањине: Миливоје Перић: Господо народни посланици, право гласа, право збора и доготора и право на удруживања у виду политичких странака представљају једну целину, једну

целину која скупа значи право на учешћа у јавним државним пословима. Према томе, сва та три права одвојено и посебце оглашена на разним местима у закону, треба увек уједно ценити, као једну целину, као један склад.

Господо, под режимом од 6 јануара сва власт била је усредсређена у рукама Његовог Величанства Краља. Са Уставом од 3 септембра 1931 године законодавну власт, као други законодавни фактор, чини Народно претставништво. Један део Народног претставништва то је Народна скупштина. У Уставу је наређено, да се Народна скупштина бира општим правом гласа: Опште право гласа претпоставља сретство за извођење, а то је право на збор и договор и право на удруживање у политичке странке. Јер, господо, на други начин, другим путем, другим сретствима не би се могло саставити једно Народно претставништво, у ов м случају Народна скупштина, која би било способно за рад.

Ако замислимо за један тренутак ту неорганизовану бирачку масу, где сваки грађанин излази на гласање посебце са својим ћудима и својим гледиштем. Ако та гледишта и те ћуди не би добиле свој канал, и ако не би биле сведене на једно колективно мишљење, онда би ти гласачи гласали сваки за себе насумце, како би ко знао и умео. И тако би ви у Народној скупштини место неколико колективно изражених мишљења, имали толико мишљења, колико има и народних посланика. Таква Народна скупштина не би била способна, господо, ни за какав конструктиван рад. Истина, постоји могућност, да се изврши организација странака у самом Народном претставништву, али такође постоји и та могућност, да се до такве организације не дође.

С тога, господо, даје се грађанима опште право, да се удружују у политичке странке, и даје им се право збора и договора. С тога се мора допустити, да се мишљења код бирачких маса и широких слојева народа, приликом избора и пре избора, организују, и да се сведе на неколико колективних мишљења, која ће кад се избори спроведу, наћи изражај у Народној скупштини. Господо, у већини случајева, већина грађана за већину државних проблема има мишљење, готово у истој смислу. Али, господо, и ако су сва мишљења готово у истој смислу, ипак она н су једнака. Између њих постоје разлике, нијансе, преливи; али, углавном, се та мишљења сведе ипак на једно мишљење, а зато је потребна измена мисли. То је пак могуће, само ако је допуштено грађанима да могу да се на једном месту састану, да се ту спо, азумевају, да ту чују свакија мишљења, да их коригују и да на тај начин дође до једног програма рада у погледу на важне државне проблеме. Господо, кад се те мисли прикупе, кад се организује један збор, кад се та мишљења нивелишу и сведе на једно колективно мишљење, онда се тиме ствара једна политичка странка. Према томе политичка странка је једино организационо сретство за мишљење у погледу управе државом. С тога из свих околности излази јасно, да је организација колективног мишљења и извођење удруживања у странке, то је, господо, несумњиво позитивна страна сваке политичке странке. Али поред те позитивне стране, политичке странке имају свугди по једну мању, а то је што у др-

жавним проблемима ниједна готово странка не стоји на становишту интереса целине и општих државних интереса, него у свима тим државним проблемима мешају се и питања партијска. Свака странка гледа на државна питања још и са својих партијских интереса. Оуда могу да наступе случајеви; и могућност, да се интереси партијски сукобе са интересима државне целине, и није искључено, да се у том случају странка определи за интересе своје, а да запостави државне интересе. Поред те основне мане, која је битна мана свих политичких партија, све до 6 јануара 1929 г. наше политичке странке биле су организоване углавном, изузев једне, на верској, племенској и регионалној бази. Те странке тако организоване уносиле су у процену државних интереса још и своје верске, племенске и регионалне интересе. Оуда партијска борба, утакмица између партија, довела је до великог трвења и до немилог догађаја 2 јуна 1928 године. Тај је догађај такав да можемо рећи да је прошлост за коју можемо опет рећи поменула се а не поврати а се.

Господо, права учешћа у јавном животу јесте политичко право. Сва политичка права ваља процењивати са становишта интереса државне целине. Интереси државне целине састоје се у томе да се држава сачува од распада, а народ од растурњања с једне стране, а да се држава економски ојача и унапреди, и да се народ зближи и уједини с друге стране. Господо ми смо видели да наше политичке партије раније ипсу имале ту способност, да задовоље овај државни интерес. Због тога је прецењено са тим стањем и партијским животом који је дотле трајао. Несумњива је истина, да се наш троплемени народ може само у заједници одржати и сачувати етнички и државно. Ако се обазremo на историју видећемо да су сва три ова племена била готово једнако у туђем ропству, под туђом владавином. И сад, кад би се разделили макар и у једној блажијој форми, свако племе за себе, не би се могло етнички ни у једној држави одржати. Онда би и стали член империјалистичких прохтева наших суседа. Зато, ако би до тога дошло убрзо би постали туђи робови, не би могла да се изгради наша државна и народна целина, нити да се одржи.

Господо, извршена је промена стања режима од 6 јануара. Та је промена извршена Уставом од 3 септембра 1931 године. Овај Устав предвиђа могућност учешћа народа у управи државној. То народно учешће долази до изражаја у законодавној власти. Народно претставништво бира се општим правом гласа. Али, господо, све ове мане које су се раније показале, Устав је то увидео и узео их као сметњу код организовања будућег политичког живота нашег, мислећи тако да уклони све оно што је сметало да се наш народ изгради, да се наша државна заједница демеитира, и спремава духовно приближавање и уједињење и шегга народа. На основу тога Устава донет је закон о зборовима и удружењима од 18 септембра. Тај закон био је такав да ни једној другој странци, другој политичкој групацији сем ове наше, није допуштено учешће у јавном животу, те смо тако ми ишли на изборе сами. Налази се да то није државни интерес; налази се да је државни интерес да се привуку и друге групације, да се дође и до друге струје мишљења. Ове измене ублажују и дају олакшице

и другим струјама да буду заступљене у Народном претставништву. Те се измене у главном односе на четири параграфа, на §§ 13, 14, 15 и 32. Прва три параграфа говоре само о организацији политичких странака, а последњи § 32 говори о олакшицама за одобравање зборових и удружења. Ту имамо једну капиталну ствар у § 13. Овде се у овим изменама статцира да оснивање политичких странака одобрава врховна управа — Министарство. Тој и таквој редакцији може се учинити извесна замерка. То је једно политичко право, које мора наћи место у закону. Ако се за оснивање политичке странке испуне сви услови, онда то право мора бити задовољено. Да ли ће у конкретном случају то право бити задовољено и и неће, не може се оставити управној власти да то процењује, него суду. Господо, све се ради о врховним државним интересима. Тај врховни државни интерес је политички интерес по превасходству, а најбоље знају и познају политичке интересе и могу извршити тачну њихову процену они људи, који се једнако баве политиком, а то су чланови врховне управе. Мана је међутим, у томе што чланови врховне управе, и ако имају најбоље познавање и могу најбоље да процене један државни интерес, односно да ли је у поједином моменту у питању државни интерес или није, да се оснивање једне политичке партије дозволи или не, — ипак морају, макар и несвесно, при томе процењивању да унесу једну извесну ноту пристрасности. Поред овога случаја имамо и онај други случај: како би ствар изгледала кад би питање о овоме праву, односно његово решавање, пренело на највиши административни суд? У томе случају ствар би изгледала овако. Тај суд располаже највишим правним знањем, те ће испитати да ли су испуњени сви законски услови или не, — дакле радиће само по закону. Он мање, међутим, располаже искуством и познавањем чисто политичких проблема, чисто политичких радњи појединих људи и чисто политичких струја. Према томе, ако се повери одлучивање врховној управи, имали би једну одлуку која би носила на себи карактер извесне пристрасности, али би долазила од људи добрих познавалаца свих политичких моментата. Ако, међутим, то решавање дозволите врховном административном суду, та би одлука била непристраснија и објективнија, али би у њој било мање унето познавање и процењивање политичких људи и политичких проблема. И једна и друга одлука има у себи извеснога ризика и могућности да наступе извесне грешке, које се могу оселити на државним интересима, који се интереси желе овим законом да заштите. Одбор се ипак сагласно да процена тих државних интереса треба да постоји и већина је одлучи а да се остави право Врховној управи да то процењивање врши.

Известилац већине поштовани г. Добровић дао је разлоге и за остале чланове овога предлога, а ја ћу се међутим задржати само на §. 32 дозвољава признатим партијама, политичким странкама, чије је постајање дозвољено, да могу држати зборове и договоре без икаквог претходног одобрења. Довољно ће за тај случај бити само пријава власти да се тај збор одржи и чим се ти услови испуне, настаје могућност да се збор може обавити.

Господо, то је један изузетак. Свима другим политичким удружењима, која ипсу призната као

политичке партије, оваква повластица за одржање збора и договора није допуштена. Господо, одборска већина и одборска мањина нису се сложили у § 2 односно у § 14 закона о зборовима и удружењима. Ранија одредба која се овом одредбом, која се сада предлаже, треба да промени прописивала је да политичка странка која хоће да се организује мора имати у сваком срезу у нашој држави 60 својих присталица. Ми смо, господо, видели на прошлим изборима да се ни једна таква странка није могла организovati. Државни интерес налаже да таква странка, кад буде организована и дође у Народно претставништво, да ту, ако не активно и позитивно сарађује, буде сарадник бар као опозиција. Зато да би се овакво учешће омогућило, предложена одредба допушти основање политичке странке, ако она у половини срезова има својих присталица и то 30, а не 60.

Господо, за разлику од овако стилизоване редакције одборска већина дала је редакцију по којој остаје она стара једним делом, а једним делом се мења. Стара у томе да у свакој бановини политичка странка, која се организује, мора имати својих присталица у целој држави, али се допушта да у свакој бановини мора, место да има у сваком срезу, има бар у једној трећини срезова. Господо, да се ова редакција како је Влада предлаже, а одборска мањина прихватила, усвоји то ори овај један разлог, — онај разлог који сам већ навео, што би се њоме довела сигурно једна организована странка странка у Народно претставништво, и то би било са гледишта државних и националних интереса један добитак. Таква једна странка не би могла бити организована ни на племенској, ни на верској, ни на регионалној основи. Господо, извештај одборске већине учинио је такву једну произвољну поставку да би се једна оваква странка ипак по одборској редакцији могла формирати. Ја сматрам да једна таква поставка није поткрепљена ни једним цифарским аргуменом. Али, рецимо, господо, да одборска већина има права. Таква странка рецимо, племенска или верска, како г. извештај претставља има могућности за образовање. У том случају не треба изгубити из вида да, на крају грајева, питање које је чисто политичке природе има да дође на расправу пред Министарски савет. Он то питање у својој дискреционој моћи има да испита свестрано и чланови кабинета Министарског савта имају могућност да се детаљно, до ситница, обавесте о личностима, о саставу, о циљевима такве једне странке, па овак о оснивање једне такве странке неће допустити. Та негативна страна на коју је г. извештај указао мислим да би могла апсолутно да отпадне. Господо, сви закони који се доноссе треба да буду у складу, један закон са другим не треба да иде у раскорак. Ја сам малопре представио и доказао да су право гласа, право збора и договора и право организовања политичких странака, да су сва та права једна целина. Да је у ствари само право гласа основно право, а право збора и организације политичких странака само сретства за извођење онога правог права.

То у скупу значи да су ова права, као целина а право учешћа у авном животу. Господо, ми смо у Скупштини претресали недавно један закон који је и изгласан а по коме седошћу да се кандидатска листа може поставити у две трећине бановина. Значи

да се допушта да се може изићи на избор е и практично радити и сарађивати на државним пословима у Народноме претставништву, а не допушта се да се једна оваква формација може и правно признати. То би значило, господо, да оно што се оним законом дало овим законом одузима; то би значило да се или онда није врело мислило или да се сада зрело не мисли. Ја то морам подвући. Ако се нађе да се онда није зрело мислило нека се ова одлука сада преиспачи. Али ако се нађе да се онда зрело мислило, онда се мора потпуно доследно остати и оваква једна законска одредба примити. Јер, господо, има ту разлике. Ја сам вам навео разлоге. Политичка странка има само повластицу на зборисање и договоре. Све друге политичке организације, које нису признате за политичке странке, тога права немају; оне се морају од случаја до случаја, дакле свакад, обраћати политичкој власти и тражити овакву једну дозволу. А политичка власт им може ту дозволу ускратити. И онда, господо, створена је немогућност да се избор обави у две трећине бановина онако како изборни закон замисља Јер једна организација, која би имала и која би се простирала у две трећине бановина, како то изборни закон захтева, не би била политичка странка. А не будући политичка странка, оне не би имале права ни могућности да своје бирачке масе прикупи на зборовима, да ту њихова мишљења измири и своје сугестије учини. На тај начин би се оваквој једној организацији по изборном закону одузела фактичка могућност да до свога циља дође. А то су, господо, крупни резултати. Значи да оно што се изборним законом дало, да се одузима овим законом о зборовима и удружењима. Питање је крупно и тиче се наших државних интереса. Наш државни интерес је да се ова држава сачува од распада а народ од растура. За то о овом државном питању треба да се мудро промисли, трезвено процене и паметно одлучи. (Пљескање и одобравање).

Извештај мањине гласи:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд.

Потписати чланови одбора за проучавање законског предлога о изменама и допунама закона о удружењима, зборовима и договорима остали су у мањини код § 2., будући да је већина чланова одбора створила мишљење којим је овај параграф измењен а одборска мањина је била да се усвоји у целости исти параграф по предлогу Краљевске Владе.

Према овоме одборска мањина је зато да исти параграф 2. остане и гласи:

„§ 14 мења се и гласи; организовање политичке странке има се тако спровести да странка мора имати одбор (организацију) са по најмање 30 чланова у половини укупног броја срезова у држави, с тим да су ови срезови на територији бар $\frac{1}{3}$ бановина“.

Сматрамо да овако треба да гласи редакција § 2., поред других разлога, у главном зато што је изборним законом у погледу кандидатских земаљских листа усвојена неовластита одредба те оба ова закона који су природна и логична допуна један другоме, не би били у складу, ако би се усвојила редакција § 2. по предлогу одборске већине.

Зато молимо Народну скупштину да § 2 прими по нашем односно Владином предлогу,
22 фебруар 1933. године
Београд.

Чланови:

Филип А. Цемовић с. р.
Миливоје Ђ. Перић с. р.,
Ђока М. Ђирић с. р.,
Араијен П. Савић с. р.,
Милорад Ђ. Милутиновић с. р.
Витомир В. Видаковић с. р.
Петро Грајић с. р.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч господин Министар унутрашњих послова.

Министар унутрашњих послова Живојин Лазић: Господо, поред закона о изменама и допунама у закону о изборима народних посланика, као и закона о општинама, који су у овоме Дому претресани и примљени, Краљевска влада излази и данас пред вас, господо, народни посланици, и са новелама трећег политичког закона, оног о удружењима, зборовима и договорима.

У поступној нормализацији политичких прилика, Влада је тежила при изради овог законског предлога, да у пуној мери буде зајемчена уставна одредба да се партијско политички живот не сме развијати ни у племенском, ни верском, ни у регионалном правцу, а да се учине олакшице за слободно организовање и мањих и бројно слабијих политичких група, које прихвате начело народног и државног јединства.

Битна олакшица пројекта, према садашњем закону, налази се у његовом другом параграфу. По садашњем закону организовање политичких странака има се тако провести, да морају имати у сваком срезу државе одбор (организацију) са по најмање 60 чланова. Код одредбе овога параграфа као што сте малочас чули од одборских извештача, скупштински се одбор није сложио, као што је био случај код осталих чланова пројекта, те имамо предлог већине и предлог одборске мањине,

Једина разлика у овоме параграфу, као и у целој пројекту, у томе је, што већина тражи да странка мора имати одбор, — организацију од најмање 30 чланова у половини укупног броја административних срезова у држави и да организације постоје најмање у једној трећини административних срезова сваке бановине, док предлог мањине за одобрење партије тражи, да странка мора имати одбор са најмање 30 чланова у половини укупног броја срезова у држави, с тим да су ови административни срезови на територији бар две трећине бановина.

Као што се види по предлогу и већине и мањине број срезова у којима странка треба да има организацију сведен је на половину у држави, а и број чланова одбора у срезу сведен је на половину — од 60 на 30. Сем тога и један и други предлог изоставља даљу одредбу истог параграфа 14 садашњег закона о прописаним писменим пријавама при ступању у чланство одбора. Разлика је између обе одредбе пројекта у томе, што већински предлог тражи организацију странке у половини административних срезова у целој држави и да у свакој бановини ту организацију има бар трећина срезова, док предлог мањине тражи само, да та

половина срезова са организацијама буде распоређена у две трећине бановина.

Предлог мањине, господо, јесте Влади предлог, који је у моменту гласања остао у мањини и Влада при њему и даље остаје, јер он даје лакше могућности и мањим политичким групама за партијско организовање.

Кад је тенденција пројекта олакшавања организовања партије, онда је целесходнија одредба владиног предлога, односно сада одборске мањине. Она је несумњиво и демократскија, она је и у складу са новелама изборног закона, које сте тек пре неколико дана изгласили. Ви се сећате, господо, да се по ономе закону за постављање земаљске кандидатске листе тражи да носилац има најмање по 30 предлагача у половини од укупног броја административних срезова у држави, распоређених бар на две трећине бановина, савим слично Владином предлогу у овоме законском предлогу. Мислим, господо, да се два политичка закона, који се до носе један за другим, а при томе су и у међусобној вези, треба да држе једнога система и једних начела.

Држим такође, да не би било ни логично тражити од партија више него што се тражи од једног политичког човека, јер кад носилац земаљске кандидатске листе, може поставити кандидацију земаљске листе са по 30 предлагача у половини срезова распоређени на две трећине бановина, зашто то не допустити и партијама, за чије постојање и рад Министар унутрашњих послова у два маха пре одобрења испитује програм и цени да ли је он у складу, са уставним и законским прописима.

Господо, заиста у овоме испитивању које врши Министар унутрашњих послова јесте врло велика гаранција, да не могу бити на верској, на племенској нити на регионалној основи основане странке, јер то тражи и устав и закон о удружењима, зборовима и говорима, јер нема тога Министра, господо, који би смео да се огреши о таква уставна и законска наређења, у толико пре што Министар не доноси одлуку сам, него је доноси у споразуму са Министарским саветом.

Ја разумем господу чланове одборске већине. Они би са својом стројом одредбом хтели да онемогуће стварање племенских, верских и регионалних партија. Ја молим и њих и вас све, господо народни посланици, да верујете, да се и са предлогом мањине, односно Владе, уз остале уставне и законске каутеле, то потпуно обезбеђује, те нема стварне потребе за таквом стројом одредбом, која би отежавала формирање мањих партиских организација, које би иначе прихватиле етајалиште државног и народног јединства.

Господо, треба имати на уму да се ово тиче сто седамдесет и два среза. Половина срезова у држави чине 172 среза. И заиста када узмемо и погледамо на бановине колико која бановина има срезова, онда видимо да се не може једна странка да формира без 6, најмање без 5 бановина. Али када би неко хтео да створи нешто племенско, верско и регионално немогуће му је, господо, јер треба да има у 172 среза организацију од по 30 чланова.

Треба, господо, имати на уму и то да сте сада решили и пројекат закона о општинама, који ће за неколико дана по својој прилици постати за-

кон, те скорим можемо имати и општинске изборе, па мислим да је политички мудро и мањим групацијама као организованим странкама олакшати учешће на изборима поред велике странке Југословенске Радикално-сељачке Демократије.

За лакше оснивање политичких странака служи и одредба у ставу другог § 3 пројекта, по којој се рок, у коме Министар унутрашњих послова има донети коначно решење односно постојања и рада странке, смањује од два на један месец, и да се одлука министарства има саопштити једноме од оснивача у року од 10 дана од дана донете одлуке, противу које се даје право жалбе на Државни савет, коме се ставља у дужност да решење има донети у року од месец дана што све, не постоји у садашњем закону.

И одредба става другог § 1 је нова и иде у прилог демократије тенденције пројекта. Њоме се налаже Министру унутрашњих послова да решење, којим се допушта односно не допушта оснивање странке, има донети у року од месец дана од дана пријема пријаве, а саопштити једноме од потписника пријаве у року од 10 дана од дана када је одлука донета, а сем тога да одлуку доноси Министар унутрашњих послова у сагласности са Министарским саветом што је веће јемство за партије него што је по садашњем закону кад ту одлуку доноси сам Министар унутрашњих послова.

Завршујем молим вас, господо народни посланици, у име Краљевске владе, да изволите прихватити предлог одборске мањине, као целисходнији, а при том и либералнији и демократији. (Одобравање и плесак).

Почивши председник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч народни посланик г. др. Иван Лончаревић.

Dr. Ivan Lončarević: Gospodo narodni poslanici, ako smo se ikada mogli potužiti da nam Vlada kod donošenja izvesnog zakonskog predloga nije dala svoje jasne motive, to se kod donošenja ovoga zakonskog predloga ne možemo na to potužiti. O motivima Kraljevske vlade u ovom zakonu mi imamo najautentičnije izjave, tako da je van svake sumnje što Kraljevska vlada misli ovim zakonskim predlogom da postigne. Sam Gospodin Predsednik Kraljevske vlade u više je mahova naveo ovaj zakonski predlog, o njemu davao izjave, pa što više i odborским седницама које су проучавале овај закони предлог присуствовао.

Zato, gospodo, kada se govori o zakonskom predlogu o udruženjima, zboru i dogovoru, moramo se osvrnuti na izjave Gospodina Predsednika Kraljevske vlade o ovom najosnovnijem političkom zakonu. Svoja shvaćanja Gospodin Predsednik Kraljevske vlade rezimirao nam je u tri izjave, i to najpre u izjavi od 1 marta još prošle godine u budžetskoj debati, kada je govorio de lege lata o zakonu o udruženjima, zboru i dogovoru, U drugim dvema izjavama Gospodin Predsednik Kraljevske vlade govorio je de lege ferenda i izneo koliko može u ovoj noveli, koju nam donosi danas, činiti ustupke slobodarskom i demokratskom narodnom shvatanju.

Da ne bi bilo kakve sumnje o onome što je Gospodin Predsednik Kraljevske vlade i kada je o ovome zakonskom predlogu izjavio, ja ću citirati ovde njegove izjave.

U prvoj izjavi od 1 marta prošle godine u budžetskoj debati, odgovorio je Gospodin Predsednik

Kraljevske vlade na zamerke opozicije de lege lata ovo: Mi svi volimo da kažemo: Blagoslovena ruka koja je ispisala 6 januar. Ali, gospodo, — kaže: Šesti januar kao ispisani papir bez sadržine ne bi ništa značio. Taj sadržaj čine sva ona dela i sve one mere koje su predviđene“.

Gospodo, lepo je oduševljati se sa ovim istorijskim aktom. Ali se treba solidarizovati i sa svima radnjama i merama koje su uslovljavale uspeh 6 januara. G. Predsednik Kraljevske vlade kaže dalje: „Izgleda da bi se neka gospoda volela oduševljavati 6 januarom, u koliko su njegovi rezultati srećni, a izbegavaju od odgovornosti za sve ono što je 6 januarski akt učinio istorijskim“.

Dalje gospodin Predsednik vlade kaže: Tako treba gledati, gospodo, i na sve ostale probleme 6-januarske, tako je i sa zakonom o udruženjima, zboru i dogovoru“. G. Predsednik vlade kaže: „Iako je razmetati se demokratskim teorijama, ali, ja vas pitam, da smo mi pustili da vlada uzemljiona raspasnost, koja je bila pre, da li bi smo sada bili kadri izvesti ono, što smo izveli?“ Gospodin Predsednik Kraljevske vlade kaže dalje; „Kad kritikujete današnji zakon o udruženjima, kritikujte ga objektivno“. Šta ima u njemu teško? Ima nešto teško, ali to za vas nije teško. Po tome zakonu može svaki pravi prijatelj i pristalica narodnog jedinstva da drži zborove i udruženja do mile volje bez ičije dozvole i bez ičijeg pitanja, ali da ne može nikako preko zborova i dogovora da čini političke stranke, koje ne bi dale garanciju da će delovati iskreno i istinski u duhu narodnog i državnog jedinstva. Treba da program svake stranke, svakog udruženja bude prožet duhom pravoga narodnog jedinstva i poštovanja državne celine i da tako svaka stranka dobije legitimaciju da drži zborove kako hoće i gde hoće.“

Dalje kaže g. Predsednik vlade: „To je jedino ograničenje, koje nije takvo, da bi se moglo okvalifikovati kao nedemokratsko i zato ga se ne treba da stidi“.

Treba da vidimo, šta nam sve to Gospodin Predsednik vlade u ovoj svojoj prvoj izjavi o problemu građanskih sloboda iznosi. G. Predsednik vlade se u ovoj svojoj izjavi, govoreći o zakonu o udruženjima, zborovima i dogovorima mnogo pobunio, kad je ovaj zakon nazvao 6-januarskim problemom. Čini mi se da odatle izviru sva ona nemoguća shvatanja Gospodina Predsednika Kraljevske vlade, kad on ovaj zakon, koji je došao posle 6 januara, smatra kao 6-januarski problem, a opet s druge strane zakon koji ima sva obeležja autokratskog i nedemokratskog shvatanja smatra demokratskim.

Kad je Predsednik Kraljevske vlade već spleo ovaj zakon o udruženjima, zboru i dogovoru sa 6 januarom, te ga je pored zakona o štampi nazvao sadržajem 6 januara, koji bi bez ovih zakona bio ispisani papir i bez sadržaja i smisla, onda treba sa naše opozicione strane učiniti jednu korekciju koja ima značaj protesta. Nikada mi nismo smatrali 6 januar takvim kao što ga smatra G. Predsednik Kraljevske vlade. Mi držimo čak da ga se opravdano i ne može takvim smatrati, i ako je Predsednik vlade bio najintimniji saradnik i činilac 6 januara te bi mogao da zna najbolje njegove intencije i bolje od nas. Spilićući odredbe ovog zakona sa 6 januarom g. Predsednik vlade tvrdi da je 6 januar postao

istorijski akt zbog sunusa i smisla ovakvih zakona, kakvi su zakon o udruženjima, zboru i dogovoru i zakon o štampi.

Ciljajući, gospodo, napokon svemu ovome još i na shvaćanje građanskih sloboda po čl. 7, 8 i 9 Zakona o zaštiti javne bezbednosti u državi kao pravi šestojanuarski problem, gospodin Predsednik Kraljevske Vlade smatra, dakle, šesti januar sadržajnim i istoriskim samo zato, što je doneo takve zakone kao što je zakon o zborskim i dogovorima i kao što je zakon o štampi, — dakle samo zato što je oduzelo na odu građanske slobode. Mi smo, gospodo, smatrali 6 januar sadržajnim, velikim i istoriskim, po onoj velikoj Krajevskoj zamisli koju je On izrazio u svome manifestu: U što kraćem roku ostvariti takvo državno uređenje, koje će najbolje odgovarati narodnim potrebama i državnim interesima. Dakle, 6 januar je imao drugu veliku zamisao, a ne onakvu kakvu nam g. Predsednik Kraljevske vlade servira. Dakle, drugu veliku zamisao, a ne onaj koji mu za čudo pripisuje jedan od njegovih neiskrenih izvršilaca ove velike zamisli. Kada bi, gospodo, zamisao 6 januara bila otimanje i zatiranje narodnih sloboda, ja verujem da ne bi sigurno za nju trebalo Krajevog gesta. Takav 6 januar mogao bi sasvim dobro doneti Predsednik Kraljevske vlade, i ja verujem da bi takav 6 januar imao za cilj zatreti sve građanske slobode narodu, počevši od slobode zboru i dogovora pa do slobode politike i slobodne štampe.

Govoreći g. Predsednik Kraljevske vlade u toj svojoj izjavi o zakonu o udruženjima, zborovima i dogovorima, on se obraća nam koji prigovaramo da je ovaj zakon nedemokratski, i odgovara nam da je lako razmetati se demokratskim teorijama. Ništa lakše nego to. Pa g. Predsednik Kraljevske vlade dalje kaže: Ali da se on tako rasmetao demokratskim teorijama i da je pustio, da u zemlji vlada ona raspanost koja je vladala pre 6 januara, odnosno pre ovih zakona, on se pita, da li bi mogao da izvede ono što je hteo? Gospoda članovi vladine većine tom prilikom su odgovorili da on to veliko ne bi mogao izvesti da nije građanske slobode zatrol. Mi se ne možemo složiti ni sa Predsednikom Kraljevske vlade ni sa mišljenjem većine već i zato što, uz najbolju našu volju, ne možemo dokuciti, šta je to tako veliko g. Predsednik Kraljevske vlade izveo. Možda g. Predsednik Kraljevske vlade misli na one pravosudne zakone koji su pod režimom, kada su građanske i narodne slobode bile zatrite, doneti? Gospodo, na ove pravosudne zakone i na taj uspeh g. Predsednik Kraljevske vlade ne bi trebao da se poziva, jer su to sve zakoni koji su bili gotovi pod režimom starih građanskih sloboda i g. Predsednik Kraljevske vlade sa svojim drugovima je ove zakone samo promulgovao.

Tražimo, dalje, te uspehe, velike uspehe g. Predsednika Kraljevske vlade. Možda g. Predsednik Kraljevske vlade misli da je njegov veliki uspeh u tome, što je doveo jednu veliku kompaktnu celinu na načelu narodnog i državnog jedinstva. Ali, gospodo, ni za takav uspeh g. Predsednik vlade nije trebao prezreti ni pregaziti stare građanske slobode.

Za starog slobodarskog reda, gospodo, imali smo mi isto takve većine, ili smo ih mogli lako imati u istom takvom broju kakva je ova današnja, g. Predsednika Kraljevske vlade. Treba, gospodo, samo sumirati većinu nekada radikalne stranke, demokratske stranke, samostalno-demokratske stranke, zem'oradničke stranke, pa da se dobije ista tolika ve-

ćina, kao što je ova današnja g. Predsednika Kraljevske vlade, samo s tom razikom, što je ta većina birana na temelju tajnog prava glasanja, na osnovu narodnog i državnog jedinstva. Kada sve ovo, gospodo, nije taj naročito isticani uspeh, na koji se g. Predsednik Kraljevske vlade poziva, da možda to nije taj uspeh, što je g. Predsednik Kraljevske vlade, blagodareći reakciji u zemlji, reakciji u zakonima, o udruženju, zboru i dogovoru, reakciji u zakonu o štampi, doveo Hrvate u Narodnu skupštinu, u polovičnom broju, od onog broja, u kome su dolazili pod režimom starih građanskih sloboda. Da nisu možda taj veliki i neslučen uspeh ili možda intervju u Fraje Štimen i Ptii Parizijenu g. dr. Vlatka Matčeka, za koje punktacije i intervju u istini bilo vredno pogaziti i građanske i narodne slobode, da bi se ovakve punktacije i intervju dobili.

G. Predsednik Kraljevske vlade mora tako da vidi, da nam je ostao dužan odgovor, šta je to veliko i divno, što je on izveo i što on ne bi mogao izvesti, da nije zatro stare građanske slobode.

Kako, gospodo, sadržaj ovog zakonskog predloga i ova novela obuhvata norme o udruženjima uopšte, zatim norme o političkim društvima i strankama napose, te norme o zboru i dogovoru građana, nužno je da se osvrnem na one izjave g. Predsednika vlade, koje govore specijalno o tome, kako se građani mogu udruživati, kako se, gospodo, mogu sastajati i kako svoje misli mogu menjati.

G. Predsednik Kraljevske vlade, govoreći još u svojoj izjavi od 1 marta pr. god. o zakonu o udruženjima, o zboru i dogovoru, rekao je, da nema u tome zakonu ništa teško i da, po njemu, svaki prijatelj i pristalica narodnog jedinstva može držati zborove do mile volje i bez ičijeg pitanja. Gospodo, kad je on to izjavio, ja mislim da nije ozbiljno mislio, nego se on sigurno htio našoj slobodarskoj i demokratskoj javnosti narugati, a ne ozbiljnu tvrdnju postaviti. G. Predsednik Kraljevske vlade pri tome smeo je sa uma § 25 Zakona o udruženjima, zboru i dogovoru, po kome upravna vlast može zabraniti svaki zbor i dogovor, kad god joj se to svidi, a da i ne pominjem da se svaki zbor i dogovor mora pretihodno vlasti prijaviti, a da ne pomenem i to, kako je mome poslaničkom drugu g. Franji Gruberu i meni njegova policija u njegovom srezu zabranila i raspustila zbor u Drenovecima uprkos ovakve izjave g. Predsednika vlade. Druge dve izjave, gospodo, g. Predsednika Kraljevske vlade su s obzirom na uslove, pod kojima se mogu po zakonu o udruženjima, zboru i dogovoru i po ovoj noveli stvarati politička društva, interesantnije i mnogo više određene. Tako je g. Predsednik Kraljevske vlade u svome klubu 6 kolovoza prošle godine izjavio ovo:

Ispljučujući mogućnost stvaranja plemenskih, verskih i pokrajinskih partija, upućen je naš politički život na stvaranje integralne jugoslovenske političke organizacije, koja ni svojim načelima, ni u suštini, a ni u nazorima ne može da dovede u pitanje načela naše nacionalne i državne politike. Gospodin predsednik Kraljevske vlade izjavio je dalje, da nema mogućnosti na stvaranje stranaka staroga oblika, koje su svojim radom dovele, da su i one druge stranke bile smatrane kao plemenske, pokrajinske ili verske. Osim toga kaže g. Predsednik dalje, da to važi za vas a i za sve one, koji nisu sa nama, a sa ovim projektom zakona o zborovima i dru-

ženjima učiniće se to, da svaka buduća politička organizacija mora da pruži dokaz, da će ona služiti iskreno i otvoreno samo jugoslovenskoj politici. Samo tako, kaže g. Predsednik Kraljevske vlade biće ogarantovana ona nastojanja, koja su našla izraz u Ustavu od 3 septembra 1931 g., te treba da nađe izraz i u ovoj zakonskoj noveli, a to je da misao unutrašnjeg jedinstva države bude van svakog pa tiskog kompromisa, i vansvake diskusije.

11. novembra prošle godine g. Predsednik vlade je kazao u svome posl. ičkom klubu, da u nizu reformi svih političkih zakona, koji su bili dotle doneeni, da će zakonodavnim putem sprovesti novelu zakona o zborovima i udruženjima, i da će se pri izradi toga zakona respektovati ustavna odredba da se partijsko politički život nesme da organizuje na plemenskoj, verskoj i pokrajinskoj bazi. Ove su izjave predsednika Kraljevske vlade tim značajnije, što su one recipirane kao načelo, i u zakon o zborovima i udruženjima, i ovu novelu. Da vidite što nam tu izjavljuje g. Predsednik Kraljevske vlade, i da vidite da li se može pomiriti g. Predsednik Kraljevske vlade sa shvatanjima našeg novog političkog života, i da li on može sa takvim političkim shvatanjima regenerirati naš politički život. Shvatanja g. Predsednika Kraljevske vlade su dakle u tome, da se više ne mogu da vrate stare partijske stranke, koje su na bazi verskoj, plemenskoj ili pokrajinskoj. On kaže, da i one stranke koje nisu bile ranije na bazi verskoj plemenskoj ili pokrajinskoj da su takve bile samo po formi, ali po svojoj suštini, i one su bile takve i takve su smatrane od svojih protivnika.

Pre nego što naročito analiziram ovakva njegova nemoguća shvatanja, neka mi se dozvoli, da se osvrnem na ustavna shvatanja po ovoj stvari. G. Predsednik vlade je Ustav ili rdjavo razumeo, ili ga je naročito namerno rdjavo tumačio, pošto su tu bili u pitanju njegovi stari partijski oblici.

Ustavno stanovište je kud i kamo liberalnije, nego shvatanje g. Predsednika Kraljevske vlade. U čl. 13 Ustava se odredjuje, da ne može biti političkih udruženja na verskoj, plemenskoj i regionalnoj osnovi.

Kao temeljni državni zakon Ustav, gospodo, udara u ovom obziru granice građanskoj slobodi političkog udruživanja. Medjutim, gospodo, g. Predsednik Kraljevske vlade 15 dana posle donošenja Ustava od 3 septembra 1931 kao politički faktotum g. Pere Živkovića i kao Ministar pri njemu pogazio je Ustav donošenjem zakona o udruženjima, zboru i dogovoru od 18-IX 1931., na štetu građanskih sloboda. Gospodo, u § 12 Zakona o udruženjima odredbe Ustava promenjene su u »zabuni« i tako je, gospodo, čitav ovaj zakon obojadisan nekim naročitim tonom policijske zabrane, kako bi se policiji dala što veća mogućnost i prilika da ocenjuje građanske i političke postupke. Tu se, gospodo, vidi razlika između Ustavnog i zakonskog shvatanja u ovoj stvari.

Da vidimo, gospodo, šta znači Ustavni propis o udruženjima na verskoj, plemenskoj i regionalnoj osnovi kao i to, da se na toj osnovi ne mogu osnivati političke partije. Ovaj, gospodo, Ustavni propis može značiti to da ni jedno političko udruženje ne može po zemaljskom ustavu postojati ako se odredi političkim društvom, na primer samo za pravoslavne a ne za katolike, ili samo za Slovence a ne i za Hrvate i Srbe, napokon, ako se odredi kao po-

litičko društvo da se na primer prostire samo u Makedoniji a ne i u drugim krajevima Jugoslavije. Još se jasnije, gospodo, kaže u ustavnom propisu, da se u političkom udruženju ne mogu nalaziti samo pripadnici jedne veroispovesti, jednog plemena ili samo jednog kraja. Ako bi se, gospodo, drukčije ovaj Ustavni propis tumačio onda bi se otvorila širom vrata samovolji onakoj, na primer, kakvu danas g. Predsednik vlade sa svojim drugovima provodi. Za slučaj, gospodo, da se na primer u nekom društvu sasvim slučajno nadju zajedno samo katolici u jednom političkom društvu, zato što su po izvesnim shvatanjima bliži između sebe nego pravoslavni, ili, gospodo, može da se nadju sasvim slučajno u jednom političkom društvu Srbi, jer im je neko političko shvatanje bliže nego Hrvatima i Slovincima, zar, gospodo, da se zbog toga može zabraniti i ne dozvoliti postojanje takvog političkog društva. Neka mi g. Predsednik Kraljevske vlade ne zamerm, ako mu ja kažem da ovako shvatanje građanskih i političkih sloboda dovodi do apsurd. Još do većeg apsurd dovodi, gospodo, malo pre navedeno izlaganje g. Predsednika Kraljevske vlade o starim partijskim oblicima kojima on ne da napred. Ta izlaganja o starim partijskim oblicima ne mogu, gospodo, podneti ni najslabiji udarac logike. On veli da se stari partijski oblici ne mogu povratiti jer su verski, plemenski i regionalni po formi i sadržini ili samo po sadržini, a ako i nisu, kaže po sadržini ni verski ni plemenski ni regionalni oni su takvim od svojih protivnika smatrani i nisu mogli da se prostiru u svima krajevima naše zemlje pedjednako. Bez obzira na to da se ovako shvatanje g. Predsednika Kraljevske vlade protivi Ustavu kao što sam gore naveo, vidi se da g. Predsednik Kraljevske vlade pridaje formi veću važnost nego sadržini. Čim odredjuje i kaže, bar to je njegovo shvatanje, da protivnici mogu raspolagati tako reći sa postojanjem jednog političkog društva.

Šta to znači gospodo, u ovako važnim stvarima kao što su građanske i političke slobode! Forma nije nikad nišla bila, sve je bila sadržina. Pa kako se onda ovakve stvari ocenjuju po formi.

Još je interesantnije razlaganje g. Predsednika Kraljevske vlade kad on ovako postojanje političke organizacije dovodi u vezu i vezuje sa protivničkim prosudjivanjima. Po g. Predsednik Kralj. vlade omogućava se protivnicima da uvek proglašavaju jednu stranku verskom, plemenskom ili regionalnom, tako da ona više ne može postojati. (S: Mihajlović: To nema veze sa zakonom.) Ja mislim da je on govorio u ime vlade najautentičnije. Ako mi budemo ovako shvatili građanske i političke slobode, onda mi nećemo uopšte imati političkih organizacija, jer će se političke partije između sebe poništavati a čini mi se da je to jedino prava želja g. Predsednika vlade.

Ako pustimo na stranu ovo šaljivo shvatanje Kraljevske vlade o formi i protivničkoj ingerenciji ne postojanje političkog života u Jugoslaviji i ako ostanemo samo kod tvrdnje da ne mogu postojati partije koje su po svojoj suštini, t. j. po svojoj biti, po svome zadatku ili svrsi verske, plemenske i regionalne, moramo uputiti pitanje g. Predsedniku Kraljevske vlade koji je taj koji će prosuditi da li je politička partija verska, plemenska, regionalna ili integralno jugoslovenska politička organizacija. G. Predsednik Kraljevske vlade odmah će nam spremiti od-

govor da će to učiniti vlasti i da sa time treba da budemo zadovoljni. Ali, gospodo, mi bismo hteli da vidimo tu vlast koja će dozvoliti postojanje jedne političke organizacije, koja je uperena protiv te vlasti, pa bila ona po svojoj suštini ne znam kako integralno jugoslovenska. Ni g. Predsednik Kraljevske vlade ni njegove vlasti nikad neće dopustiti postojanje jedne ovake političke organizacije, koja bi bila protiv njegove vlasti. Kad bi g. Predsednik Kraljevske vlade i njegove vlasti bili ne znam kako objektivne, ko nam jamči da posle njih neće doći vlasti koje neće biti tako objektivne kao oni. Zato, gospodo, što tu ne može biti objektivnog merila, ne možemo ni primiti shvatanje g. Predsednika vlade da se čitav javni život pusti na milost i nemilost neobuzdane samovolje. Dok nam sad najedanput g. Predsednik Kraljevske vlade unosi subjektivan kriterij u ocenu političkog života i postojanje političkih partija, mi ga moramo potsetiti da on nije bio uvek takvog mišljenja. Nije takvog mišljenja bio ni u svojoj izjavi od 1 marta prošle godine.

On je onda prebacio g. Dr. Grgi Andelinoviću da unosi i subjektivan kriterijum u ocenu nacionalne čestitosti i ispravnosti i prema tome pravi veštačku razliku između čistih i nečistih Jugoslovena. G. Predsednik Kraljevske vlade je za svoju tezu pomeo dvojicu državnika pok. Nikolu Pašića i Stjepana Radića, za koje je tvrdio da su više nego iko u ranijim peripetijama svoga političkog rada bili ocenjivani kao predstavnici šovinizma srpskog i hrvatskog a ipak su u stvari u sadržaju bili izraziti predstavnici jugoslovenstva i slovenstva. Vidi li g. Predsednik Kraljevske vlade kako je nekonzekventan kad drugome nedopušta unošenje subjektivnog kriterijuma a sebi to pravo rezerviše.

Ovo razlaganje o subjektivnom i objektivnom kriterijumu može se zaista završiti izjavom g. Predsednika Kraljevske vlade Dr. Grgi Andelinoviću da niko ne sme biti toliko prentenciozan i tražiti da se samo njegovom ocenom kvalifikuje nacionalna čestitost drugih.

G. Predsednik Kraljevske vlade kad se već postavio na ovako nemoguće stanovište, on pokušava naći opravdanje zato, tvrdi da je Ustav od 3 septembra 1931 godine ustanovio kao osnovne i nepromenljive osnovne zakone sve tekovine šestojanuarskog režima koje garantuju jedinstvo naroda i države, koje je van svake političke pogodbe i diskusije. Zato kažem da je potreban nov politički život koji treba tako formirati da u buduće ne bi predstavljao opasnost ovim njegovim osnovnim i nepromenljivim ustavnim propisima. Gospodin Predsednik Kraljevske vlade ovde se mnogo zbunio. Za njega se veruje i u zemlji i u inostranstvu da je on redaktor Ustava od 3 septembra 1931 godine. Ali ako ja analiziram ovo njegovo shvatanje, onda moram u to da posumnjam. Koliko ja znam nema ni jedna šestojanuarska tekovina koja bi Ustavom od 3 septembra 1931 godine bila ustanovljena kao osnovni i nepromenljivi zakon. Baš naprotiv čl. 114 i 115 Ustava predviđa da se svaka njegova odredba po određenom postupku može menjati. Pa šta onda ima nepromenljivo, šta treba čuvati i to tako čuvati da se zadire i gazi građansko pravo i sloboda. Ustav ne samo da nije ništa ustanovio kao osnovno i nepromenljivo, nego on ništa naročito ne određuje o narodnom jedinstvu koje nije nikakav politički pojam. G. Predsednik Kraljevske vlade izmišlja nekakve opasnosti narodnom i državnom jedinstvu i pribegava nemogućim i neodržljivim merama.

ljevsko vlade izmišlja nekakve opasnosti narodnom i državnom jedinstvu i pribegava nemogućim i neodržljivim merama.

Gospodo, državnu celinu i narodno jedinstvo ne treba ni od koga u zemlji čuvati. Od koga je treba u zemlji čuvati? Možda od naroda? Ako treba od naroda čuvati onda ga neće niko očuvati. (Jedan glas: A, čitao si Pribičevića!) Nisam čitao, ali ako je tako kazao, onda je sasvim ispravno rekao. Osim naroda niko ne predstavlja za narodno i državno jedinstvo nikakvu opasnost.

Gospodo, mi tvrdimo da shvaćanje G. Predsednika Kraljevske vlade ne može politički život ni u kom obziru unaprediti. G. Predsednik Kraljevske vlade će nas potsetiti da ovo naše shvaćanje ne odgovara stvarnosti i to ne odgovara stvarnosti zato što mi imamo jednu političku partiju koja je po zakonu od 18-IX-1931 godine odobrena. On ima u istini pravo. Mi imamo jednu partiju koja je po zakonu od 18-IX-1931 odobrena. Bar tako nam je generalni sekretar te partije u jednoj svojoj izjavi kazao. U toj svojoj izjavi generalni sekretar dr. Albert Kramer kazao je da je ta partija osnovana, da joj je rad odobren i rekao je da su dosta teški uslovi za stranačko formiranje. Ovi nas dosta teški uslovi mnogo ne zanimaju. Mi prije sa G. Predsednikom Kraljevske vlade nego sa g. generalnim sekretarom stranke držimo da ti uslovi nisu baš tako teški, po gotovu kad policija poziva građane potpisnike, uzima im potrebne potpise, vrši upis u političku partiju, vrši izbor odbora i brine se za svaku političku olakšicu ovoj političkoj partiji kao što se u Brodskom srezu pobrinula da dobije svoj pečat na trošak opštine. Nas više zanima da li ova prva politička partija da rečem mušta od stranke odgovara shvaćanju g. Predsednika Kraljevske vlade, da nema vraćanja na stare partijske oblike, jer su oni verski, plemenski ili regionalni, ili po formi ili po sadržini, i ako to nisu, da se od njihovih protivnika to tako ili smatra. Da vidimo da li je ta nova partija, kako se ona zove: Jugoslovensko-radikalna seljačka demokratija, verska, plemenska ili regionalna, ili je tako smatraju njeni protivnici i na kraju krajeva da vidimo da li se je ona uspela plasirati u svima krajevima naše zemlje.

Gospodo, držim da niko od nas neće ovu partiju smatrati verskom, bar ne katolički verskom, kad se zna da je stranka pre nekoliko dana predložila Narodnoj skupštini zakonski predlog o izgnanju sveštenika družbe Isusove, zato što je, kaže se, anacionalna, odnosno da ispravim što su hrvatski nacionalni i što našu državnu provinciju zovu „Provincia croatica Societatis Jesu“.

To je u svome govoru rekao g. Dr. Oton Gavrančić. (Zagor. Dobacivanja.) Dozvolite mi, gospodo, da govorim. Ja sam se na ovu stvar osvrnuo samo toliko da dokažem da ta partija nije verska.

Gospodo, i kad se zna da su organizovani članovi Jugoslovenske radikalno-seljačke demokratije na razne načine, u više mahova, napali katolički episkopat, kao na primer g. Oton Gavrančić, koji je u finasijskom odboru predlagao brisanje ustavom predviđenih kredita za vanredne potrebe katoličke crkve. (Glasovi: Nije on to predlagao samo za katoličke crkve). On je predlagao gospodo samo za katoličke crkve. Dakle, gospodo, u tome obziru J.R.S.D. odgovara potpuno shvaćanjima Kraljevske vlade. Što

se, međutim, tiče, gospodo, plemenske i regionalne boje ove mustre od stranke, ja mislim da to neće sve tako lako ići kako bi g. Predsednik vlade htio. Pojaviće se na primer fatalni stranački protivnici i pozivaće se na svoje pravo po kome oni određuju karakter ove stranačke političke formacije. Može se njima prigovoriti: valjda neće protivnici određivati karakter političke organizacije. Ali g. Predsednik vlade kaže da to vredi, za stare partije, pa kao što važi za stare tako će vredeti i za nove. Predsednik vlade kaže: to vredi i za vas, a vredi i za one koji nisu sa nama. Dakle, morate se, gospodo, ova muštra od stranke podvrci pod političku meru g. Predsednika Vlade. Stranački protivnici koji su svojim prigovorima upropastili sve naše stare političke partije prigovoriće i ovoj novoj da program nije ništa nego da je, gospodo, sadržina sve i oni će prekopati po radu stranačkom po sadržini ove nove političke organizacije i prigovoriti na primer ovo: Kako to da u ovoj integralnoj političkoj Jugoslovenskoj organizaciji prevladuje na primer u Glavnom odboru i kao predsednici i mnogi potpredsednici Srbi. Doduše, valjda oni nisu Srbi nego jugosloveni, ili su ipak na kraju Jugosloveni srpskog plemena kako je to ovih dana izmislio g. Dr. Anđelinović. Ovi će, gospodo nadležni politički stranački protivnici prigovoriti nadalje, i ovo: Kako to da je pre nego što se osetio uticaj J.R.S.D. stranke na vođenje državne uprave bilo od devet banova svega dva jugoslovena hrvatskog plemena, a sada kad je J.R.S.D. pritiska državnu upravu ostao je svega jedan, i to onaj u Zagrebu, dok je u Splitu mesto Jugoslovena hrvatskog plemena Tartalje došao jugosloven srpskog plemena Jablanović. Kad se poslednji put, čini mi se u oktobru, rešavala vladina kriza konsultovani su organi ove nove političke organizacije kod nas. Zato nadležni stranački protivnici pitaju: Kako to da je pored uticaja J.R.S.D. na rešavanje krize ostalo sve po starom? Kako to da su svu vlast Kraljevske vlade prigrabili članovi J.R.S.D., Jugosloveni srpskog plemena dok su članovima Jugoslovenima hrvatskog plemena ostali fizičko vaspitanje, nogometni golovi i vatrogasne štrcaljke,

Kako to, pitate dalje nadležni stranački protivnici, kako to da za vlade Jugoslovenske radikalno seljačke stranke, kao integralne jugoslovenske političke organizacije, na svima starešinskim državnim i samoupravnim položajima i u srpskim i u hrvatskim krajevima dođu samo Srbi, kao naprimer, u Srezu našičkom u Srezu osečkom i Srezu brodskom, dok Jugosloveni hrvatskoga plemena moraju da se zadovolje samo podređenim položajima i mestima? Ovi stranački protivnici pitaju nadalje to: kako to da se za vlade Jugoslovenske radikalno seljačke demokratije slobodno viju srpske zastave na mnogim mestima, dok se za isticanje hrvatskih narodnih zastava Hrvati ubijaju, a ubice se na odgovor ne uzimaju. Napokon ovi nadležni stranački protivnici pitaju: kako to da se za vlade Jugoslovenske radikalno-seljačke stranke protivno Ustavu i protivno zakonu konfiniraju Hrvati i Slovenci Dr. Korošec i Dr. Vlatko Maček i drugovi, a Srbi: Ljuba Davidović, Joca Jovanović, Miša Trifunović i Aca Stanojević, iako su, protivno čl. 3 Zakona o zaštiti države, tražili promenu političkog poretka i ako su remetili politički red, nisu uhapšeni nego se i danas slobodno kreću. (*Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić: Ima velike razlike u izjavama Liube Davidovića i Vlatka Mačeka.*)

G. Predsednik vlade odgovoriće na to ono što je u lanjskoj budžetskoj debati odgovorio g. dr. Nikoli Nikiću, odgovoriće mu da nije potrebno prebrojavati ministre, banove, vrhovne i generalne inspektore i neznam još kakve inspektore, jer da je to merenje na apotekarsku vagu da li se pravilno i dobro primenio plemenski ključ, a da to stvara plemensku i međusobnu mržnju i nepoverenje. Ali je G. Predsednik vlade zaboravio da je ako igde, baš tu potrebna apotekarska vaga i njeno pravilno funkcionisanje. G. Predsednik vlade zaboravio je da ovakav njegov i njegove stranke postupak zapostavljanja i guranja Hrvata iz državne uprave baš najjači otrov koji se može da pruži našoj državnoj zajednici. A, gospodo, kad se mere venena, onda: što jači otrov, to sve apotekarskija i inicicioznija vaga.

Isto tako, gospodo, neće lako ići ni sa ovim prigovorom da ni ova, kao ni stare partije, ne može biti regionalna i da se mora sa uspehom plasirati u sve krajeve naše zemlje. Nama će se odgovoriti da se ova nova politička partija već uspešno plasirala u sve krajeve naše zemlje, da od njezine regionalnosti ne može biti nikakvog straha. Može se pozvati Gospodin Predsednik na izjavu Gospodina Ministra poljoprivrede Juraja Demetrovića koji je ustvrdio, i ostao živ, da je Jugoslovenska radikalno seljačka demokratija u Savskoj banovini uspela već da zabeleži 150.000 organizovanih i svesnih pristaša. Koliko je ova tvrdnja gospodina Demetrovića tačna toliko je tačno i to, da su to možda Hrvati a ne Srbi. Ako gospodinu Ministru poljoprivrede verovatno trebaju pristaše, ako mu je zbog toga slobodno tako govoriti, Gospodin Predsednik je trebao da ove brojke uzme sa izvesnom rezervom. Jedan oprez je potreban uvek kada su brojke u pitanju, on je preporučljiv. Od kuda naime da u Savskoj banovini Jugoslovenska radikalno seljačka demokratija ima svega 150.000 pristaša, kada se govori i tvrdi da je njezina politika na izborima od 8 novembra dobila 4 puta više glasova? Da se možda ovi imaginarni stranački pristaše stranke nisu zbog nejugoslovenske, ili plemenske politike odmetnuli pre nego što je ona i postala?!

Stranački protivnici tvrde da ova stranka Jugoslovensko radikalno seljačka demokratija nije uspela da se plasira između Hrvata i Slovenaca i da joj, ako možda sa Srbima uspe, to neznam, ostaje ipak plemensko srpsko obeležje, a u suštini ostala bi srpska i onda da su se Hrvati i Slovenci u nju listom za pisali.

Na kraju mi je, gospodo, dužnost da potsetim na još jednu stvar. Ako stoji shvatanje gospodina predsednika Vlade da ne može niko držati slobodno zborove niti praviti politička udruženja po miloj volji i bez ičijeg pitanja, ako ne stoji na narodnom i državnom jedinstvu onda možemo konstatovati da narodne manjine neće moći imati u Jugoslaviji niti prava držati zborove, niti dogovore. Jer, gospodo, niko valjda neće od narodnih manjina u Jugoslaviji tražiti da one u svoje političke programe unesu narodno i državno jedinstvo. Državno jedinstvo da, ali narodno jedinstvo za njih je jedna besmislena stvar. Ako shvaćanje gospodina Predsednika vlade ne daje narodnim manjinama sva prava koja imademo i mi svi ostali koji nismo narodne manjine, onda se ja pitam sa kakvim će se obrazom pojaviti Jugoslavija u Društvu naroda i sa kakvim će pravom prebačiti

Italiji da ne daje prava građanska narodnim manjinama jugoslovenskim. (Uzvici: Tako je!)

Zakonom o udruženjima, zborovima i dogovorima od 18. IX. 1931 godine kao i ovom novelom gospodina Predsednika vlade, Gospodin Predsednik vlade nije iskupio zadato obećan prošle godine za pravom reformom političkog života.

Mi koji u natrag godinu dana zahtevamo od Kraljevske vlade vraćanje starih građanskih sloboda, slobodu štampe, potpunu slobodu političkog udruživanja, potpunu slobodu zbora i dogovora, moramo prirodno protestovati protivu produženja, gaženja i otimanja narodnih prava. Zato ćemo mi glasati protiv. (Odobranje)

Почивреседник Др. Авдо Хасанбеговић: Госпо-до, са вашим пристанком, ја ћу данашњу седницу закључити. Као дневни ред за идућу седницу предлажем: 1) Продужење претреса извештаја одбора за проучавање законског предлога о изменама и допунама закона о вборовима, удружењима и договорима; и 2) Претрес извештаја одбора за проучавање законског предлога о оснивању нових срезова; модричког, маглајског и босанско-граховског. Прима ли Народна скупштина? (Прима се!)

Пошто је овај дневни ред примљен, закључујем данашњу седницу, а идућу заваљујем за сутра 24 о. м. у 9 часова пре подне.

Седница је закључена у 12.45 часова.